

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Česká ortografická norma, její vývoj a perspektivy

Bakalářská diplomová práce

Pavla Hernandezová

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích
prostředcích

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou literaturu a zdroje, ze kterých jsem čerpala.

V Olomouci dne 22. 4. 2011

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Darině Hradilové, Ph.D. za její věcné připomínky, odborný dohled a trpělivost s mým rozvláčným pracovním tempem. Dále patří můj dík ředitelům a vyučujícím Gymnázia Volgogradská v Ostravě-Zábřehu a Gymnázia Čajkovského v Olomouci za to, že jsem díky jejich ochotě a pomoci mohla na těchto školách provést svůj výzkum.

OBSAH

1. Úvod.....	5
2. Teoretická část	6
2.1 Problematika kodifikace.....	6
2.1.1 Vymezení základních pojmů.....	6
2.1.2 Přístup veřejnosti.....	6
2.1.3 Specifika vztahu úzus – norma – kodifikace na poli pravopisu.....	7
2.1.4 Otázka rozsahu a charakteru pravopisných úprav.....	8
2.2 K vývoji českého pravopisu a jeho kodifikace	9
2.3 Pravidla českého pravopisu z roku 1993.....	12
2.3.1 Nejvýraznější pravopisné inovace.....	13
2.3.2 Přijetí a reakce.....	16
3. Praktická část	17
3.1 Metoda a cíle výzkumu	17
3.1.1 Cílová skupina respondentů a důvody jejího výběru	18
3.1.2 Podoba dotazníku.....	18
3.2 Vyhodnocení dotazníkových otázek	20
3.2.1 Otázky týkající se hodnocení vybraných oblastí pravopisu a jeho případné změny	20
3.2.2 Otázky ke konkrétním návrhům možných pravopisných úprav	43
4. Závěr	63
5. Anotace	66
6. Seznam literatury	67
7. Přílohy.....	70

1. ÚVOD

Od poslední změny pravopisných pravidel uplynulo u nás již téměř dvacet let. Tehdy v r. 1993, přestože se neodvážila k žádným radikálním úpravám, vyvolala nová Pravidla českého pravopisu vlnu nevole a kritiky¹. A jak se na ně dívají uživatelé dnes? Zvykli si už na ony tak ostře odsuzované *-izmy* nebo na to, že se píše ulice Pod Kaštanem? Považují momentálně platná pravidla za už samozřejmá, nebo k nim mají výhrady a přijdou jim zbytečně komplikovaná a nepřehledná? Chtěli by na nich něco změnit? Přesně na tyto otázky se pokouší odpovědět tato práce.

Teoretická část se bude obecně věnovat problematice kodifikace se zaměřením na její specifika na poli pravopisu a v souvislosti s tím také otázce rozsahu pravopisných úprav s ohledem ke společenskému statusu grafického záznamu jazyka. Dále bude v této části podán přehled vývoje českého pravopisu a historie příruček, ve kterých byl od počátku 20. stol. kodifikován, zvláštní kapitola pak bude zaměřena na zatím poslední pravopisnou reformu z r. 1993.

V rámci praktické části této práce byl vytvořen dotazník, který mapoval názory na současný pravopis mezi středoškolskými studenty z Ostravy a z Olomouce. Jeho cílem bylo zjistit, zda a popřípadě jaké změny pravopisných zásad by studenti uvítali. Na základě vyhodnocení jeho výsledků měly být vytvořeny vzorové texty, v nichž by byly zaneseny úpravy, které v tomto dotazníku studenti sami navrhli. Poté mělo následovat druhé dotazníkové šetření ověřující, zda by studenti byli fakticky ochotni tyto své vlastní úpravy přijmout i potom, co byli konfrontováni s jejich vizualizací v modelových textech. Z materiálních důvodů však tento navazující průzkum nebyl realizován² a druhá část této práce tedy obsahuje vyhodnocení pouze prvního dotazníku.

Zjištění tohoto šetření jsou v závěru práce porovnávány s výsledky předchozích analogických výzkumů³.

¹ viz kapitola 2.3

² viz kap. 3.1

³ viz kap. 3.1.2

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Problematika kodifikace

2.1.1 Vymezení základních pojmů⁴

- **pravopis (ortografie)** je člověkem uměle vytvořená soustava pravidel pro grafické zachycení jazyka; je to způsob označování hlásek písmeny; je to teoretická součást jazykovědy, která se zabývá vztahem mezi zvukovou a grafickou stránkou jazyka
- **úzus** je ustálená zvyklost uživatelů jazyka používat určité jazykové prostředky; je to soubor jazykových prostředků, kterým většina uživatelů dává přednost často bez ohledu na jejich vhodnost, jazykovou správnost nebo spisovnost; je důležitý pro zjišťování normy
- **norma** je souhrn jazykových prostředků, které jsou jazykovým společenstvím pravidelně užívány a považovány za závazné; norma se nepřetržitě mění a vyvíjí, je variantní
- **kodifikace** je zaznamenáním a uzákoněním spisovné normy⁵ v oficiálních příručkách, tzn. je výsledkem odborné činnosti jazykovědců; nezachycuje normu v její úplnosti (je omezena jen na některé její prvky) a nemusí jí vždy přesně odpovídat; pravidelně se za vývojem normy opoždňuje; pomáhá normu stabilizovat a zároveň ovlivňuje její vývoj

2.1.2 Přístup veřejnosti⁶

Širokou veřejností je velmi často vznášen požadavek, aby byly pravopisné předpisy jednoznačné, tzn. připouštěly vždy jen jednu správnou podobu. Tomuto požadavku však pravopisná kodifikace nemůže vyhovět, aniž by ignorovala proměnlivou jazykovou praxi. Teoretické úvahy i mnohaleté zkušenosti vedou k nespornému závěru, že i pravopisná kodifikace se musí řídit skutečně živým územ a nemůže zastavit změny, které v jazyce probíhají. A protože vývoj v jazyce

⁴ zpracováno podle: *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha 2002; SVOBODOVÁ, D.: *Psaná a mluvená podoba současné češtiny*, Ostrava 2009; SGALL, P. – PANEVOVÁ, J.: *Jak psát a nepsat česky: naše čeština a naše nešvary*, Praha 2004; NEBESKÁ, I.: *Jazyk, norma, spisovnost*, Praha 1996

⁵ tj. norma spisovného jazyka – k tomuto fenoménu české jazykovědy viz podrobněji např. ŠRÁMEK, R. (ed.): *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Brno 1996; MINÁŘOVÁ, E. – ONRÁŠKOVÁ, K. (eds.): *Spisovnost a nespisovnost: zdroje, proměny a perspektivy*, Brno 2004; NEBESKÁ, I.: *Jazyk, norma, spisovnost*, Praha 1996 aj.

⁶ viz HLAVSA, Z. – MARTINCOVÁ, O.: *Nová Pravidla českého pravopisu*, ČJaL, 1991/1992, č. 5–6; ADAM, R.: *Znovu a šířeji o formě kodifikace*, NŘ, 2006

se uskutečňuje prostřednictvím frekvenčně i stylově diferencovaných variant, je nejvhodnějším kodifikačním řešením připustit v případech, kdy úzus zřetelně kolísá, alternativní způsob psaní neboli dubletu.

Zároveň je dodržování jistých standardů kultivovaného vyjadřování reprezentovaných kodifikací pro nezanedbatelnou část veřejnosti prostředkem k dosažení společenské prestiže. Tito uživatelé češtiny nechápou kodifikaci jako zotročující a svazující diktát, nýbrž vidí v ní soubor dobrých rad a užitečnou pomůcku. V dnešní době je proto kodifikace závazná pouze ve školním vyučování, mimo ně má však již charakter doporučení⁷.

2.1.3 Specifika vztahu úzus – norma – kodifikace na poli pravopisu⁸

Pravopis jako soubor pravidel pro zapisování jazykových projevů určitého jazyka stojí mimo jazykový systém, je s ním sice úzce spjat, ale není jeho součástí, má vůči jazyku jen služebné postavení. Protože pravopis nepatří do jazyka, nýbrž je jen pomůckou pro jeho zápis, nepatří v něm tradiční vymezení vztahu úzu, normy a kodifikace.

Pravopisná norma je ve vztahu ke kodifikaci ve zřetelně oslabené pozici, neboť je v zásadě z kodifikace odvozená (vytváří se až jejím působením). To znamená, že v pravopise neexistuje norma vycházející z reálného úzu.

Nesoulad mezi kodifikovanou normou a převládající jazykovou praxí, který se do značné míry dá ztotožnit s rozstupem mezi psanou a mluvenou formou češtiny, je v současnosti klíčovým problémem české jazykové kultury. V poslední době se proto ozývá požadavek, aby čeští jazykovědci opustili jazykový intervencionalismus a preskriptivní kodifikační praxi a aby místo zákazů a nařízení raději kladli důraz na informování veřejnosti o skutečném stavu jazyka a na seznamování uživatelů se stylovými možnostmi, kterými čeština disponuje a které jim poskytují prostor pro vhodný výběr prostředků adekvátních k dané komunikační situaci. V tomto pojetí by kodifikace normu jen popisovala a úkolem lingvistiky by bylo normu na základě pozorování úzu odhalovat, a nikoli předepisovat.

⁷ srov. kapitulu 2.3

⁸ podle: ADAM, R.: Spisovnost/nepisovnost a pravopis, in *Spisovnost a nepisovnost: zdroje, proměny a perspektivy*, Brno 2004; ULÍČNÝ, O.: Jaké úpravy pravopisu a kdy? *Čeština doma a ve světě*, 1993; NEBESKÁ, I.: *Jazyk, norma, spisovnost*, Praha 1996; HLAVSA, Z.: Kritéria kodifikace, in *Spisovnost a nepisovnost dnes*, Brno 1996; SGALL, P. – HRONEK, J.: *Čeština bez příkras*, Jinočany 1992

2.1.4 Otázka rozsahu a charakteru pravopisných úprav⁹

Řešení otázek souvisejících s problematikou pravopisu už tradičně přestává být výhradně předmětem lingvistického bádání, ale přitahuje zájem a bdělou pozornost většiny uživatelů jazyka. Je tomu tak zvláště proto, že pravopisná pravidla jsou vytvořená uměle a k jejich změnám se přistupuje na základě vědomého a záměrného rozhodnutí. Úpravy pravopisu tedy nebývají vždy jen výsledkem jazykového vývoje, ale odrážejí se v nich také psychické a sociální postoje s různou motivací. Přitom snahy, které se tu projevují, jsou mnohdy výrazně protichůdné.

Radikální proměny grafických soustav vyspělých jazyků jsou jen řídkými výjimkami často vynucenými vnějším, obvykle politickým zásahem¹⁰. Jedním z faktorů, který je toho příčinou, je všeobecně rozšířená nechuť ke změnám pravopisného systému, podporovaná navíc nelibostí učit se něco nového a „strážcovskými“ sklony, které jsou spojeny s citovým vztahem k pravopisu coby kulturnímu dědictví.

Zastánci výraznějších pravopisných změn argumentují tím, že je nutné upravit pravopis tak, aby co nejlépe vyhovoval svým dvěma základním funkcím¹¹, tj. aby nepůsobil potíže při grafickém zaznamenávání jazykových projevů a současně aby umožňoval rychlé a přesné porozumění psanému textu. Poukazují rovněž na to, že zjednodušení pravopisu by umožnilo věnovat větší část školní výuky českého jazyka nácviku dovedností, které jsou pro úspěch komunikace daleko podstatnější, jako schopnost jasně a přesně formulovat své myšlenky a volit k tomu stylisticky vhodné jazykové prostředky.

Důvody odpůrců radikálních zásahů do pravopisu varují před tím, že taková zásadní úprava by sice usnadnila psaní, ovšem znesnadnila by porozumění textu. Jejich nejvážnější námitky jsou však povahy ekonomické a vypočítávají řadu nutných opatření¹², která by tak výraznou změnu musela následovat a která by si vyžádala těžko vyčíslitelné finanční náklady.

⁹ viz ADAMEC, Č. a kol.: *Názory na úpravu českého pravopisu*, Praha 1968; *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*, Praha 1991; HLAVSA, Z. – MARTINCOVÁ, O.: *Nová Pravidla českého pravopisu*, *ČJaL*, 1991/1992, č. 5–6; SVOBODOVÁ, D.: *Psaná a mluvená podoba současné češtiny*, Ostrava 2009

¹⁰ srov. kapitulu 2.2

¹¹ 1) funkce zaznamenávací, tzn. pravopis umožňuje grafické zaznamenání jazykových projevů; reprezentuje hledisko pisatele, proto se v souvislosti s ní upřednostňuje fonologický princip pravopisu (viz níže), tj. shoda psané podoby s podobou vyslovovanou 2) funkce vybavovací, tzn. pravopis umožňuje čtenáři, aby si vybavil stejný myšlenkový obsah jako pisatel a aby zapsaný text správně pochopil

¹² jako vydání nových učebnic, upravení počítačových klávesnic apod.

Z toho je patrné, že otázka rozsahu a přijetí pravopisných úprav je otázkou kontroverzní, otázkou, která se neobejde bez emotivních reakcí odvolávajících se buď na historickou tradici, anebo na potřeby moderní doby¹³. Nelze než souhlasit s konstatováním Zdeňka Hlavsy, že „každá změna kodifikace, stejně jako setrvání u kodifikace dosud platné, jsou (...) ovlivněny mimolingvistickými činiteli, individuálními i dobovými“¹⁴.

2.2 K vývoji českého pravopisu a jeho kodifikace¹⁵

Vývoj grafického systému češtiny souvisí s latinkou, tj. druhem písma, které se používá pro záznam češtiny od samého počátku. Původně bylo však toto písmo vyvinuto pro jiný jazyk (latinu), a proto bylo nutné latinskou abecedu postupně přizpůsobovat potřebám českého hláskosloví. Několik fází tohoto adaptačního procesu tvoří společně vývoj českého pravopisu. Ten byl ovlivňován zejména zřetelem k hlavním principům, kterými se český pravopis řídí.

Centrální postavení mezi těmito zásadami má fonologický princip zápisu založený na korespondenci mezi písmeny a hláskami, to by v ideálním¹⁶ případě znamenalo, že by jedné hlásce, respektive fonému¹⁷ odpovídal vždy právě jeden grafém. Důsledné dodržování tohoto principu by však vedlo k četným komplikacím (psalo by se např. *podepsat*, ale *potpis*), proto v některých případech ustupuje fonologická zásada psaní principu morfologickému nebo etymologickému. Morfologický princip zohledňuje stavbu slova a umožňuje jeho identifikaci v různých tvarech, čímž posiluje vybavovací funkci pravopisu¹⁸. Etymologický princip respektuje původ slova a v češtině nalézá své uplatnění při psaní kroužkovaného ů nebo i/y v základu slova.

První typ českého pravopisu, kterým byl tzv. pravopis **primitivní**, vyhovoval výše uvedeným principům jen málo. Jedno písmeno v něm totiž mohlo označovat hned několik fonémů, např. písmenem *c* bývaly zapisovány fonémy [c], [k] nebo [č]. Částečné zlepšení přinesl pravopis **spřežkový** charakteristický tím, že některé

¹³ srov. kapitulu 2.3

¹⁴ HLAVSA, Z.: Kritéria kodifikace, in *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Brno 1996, s. 31

¹⁵ zpracováno podle: *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*, s. 7–22; SEDLÁČEK, M.: K vývoji českého pravopisu Část 1. a Část 2., *NŘ* 1993/2 a 1993/3; SEDLÁČEK, M.: Devadesát let od vydání prvních Pravidel českého pravopisu, *ČJAL*, 1992/1993, č. 1–2

¹⁶ *ideální* zde jako pomyslný případ dovedení tohoto principu do důsledku – srov. dále

¹⁷ tj. hláska se schopností rozlišit význam slov

¹⁸ viz výše pozn. č. 11

české fonémy zaznamenával skupinou více latinských písmen, např. spřežka cz zastupovala foném [c] a v mladší verzi¹⁹ tohoto pravopisu také [č].

Významný posun ve vývoji českého pravopisu znamenal pravopis **diakritický**, který posílil fonologičnost grafického záznamu češtiny. Tento pravopis je představen v latinském spisu z počátku 15. stol. s názvem *De orthographia bohemica* (O českém pravopisu), za jehož autora je považován Jan Hus. Husova úprava je založena na označování specifických českých fonémů pomocí zvláštních nadřádkových značek umístěných nad latinskými písmeny, a to čárky a tečky²⁰. Čárka značila délku samohlásky, tečka měkkost souhlásky. Místo tečky se později v důsledku rychlého psaní rozšířil háček.

V 15. stol. výrazně ovlivnilo vývoj českého pravopisu rozšíření knihtisku. Z praxe tiskáren Jednoty bratrské, již reprezentativně ilustruje Bible kralická, vzešel tehdy pravopis **bratrský**, který do Husovy diakritické soustavy zavedl několik změn. Místo dlouhého ú, které vzniklo z dvojhlásky [uo], se například začalo psát ů s kroužkem, mnoho z těchto změn pak vzešlo z „nešvarů“ převzatých z pravopisu spřežkového. To platí například o pravidle psát po souhláskách c, z, s vždy y nebo o zvyku označovat hlásku [j] písmeny g nebo y či hlásku [i] písmenem j apod.

Další série úprav českého pravopisu se uskutečnila v první polovině 19. stol. První z nich, tzv. úprava **analogická**, byla iniciována Josefem Dobrovským. Ten ve své mluvnici totiž poukázal na přednosti toho psát po c vždy měkké i a po souhláskách s a z měkké nebo tvrdé [i] podle tvaroslovné analogie. Roku 1842 pak byla oficiálně zavedena tzv. **skladná** úprava pravopisu, o kterou se zasadili František Palacký a P. J. Šafařík. Díky ní se [i] přestalo psát jako j, místo dosavadního g se začalo psát j, ve slovech domácího původu se místo w začalo psát v a dvojhláska [ou] se přestala psát jako au. Po této úpravě se český pravopis ustálil. Zásahu na tom měl také rozvoj domácí literatury a šíření češtiny do škol a na úřady.

Důležitým krokem ke stabilizaci českého pravopisu bylo rovněž vydání jeho první kodifikační příručky s názvem *Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů*, která vyšla r. 1902 (P02) pod

¹⁹ Rozlišujeme spřežkový pravopis starší a mladší. Starší varianta (poč. 14. stol.) byla složitější, ale přesnější než zjednodušená mladší forma (od 40. let 14. stol.), která používala větší množství víceznačných grafémů.

²⁰ vžil se pro ně termín *nabodenička* (dlouhé a krátké), který však pochází až z 19. stol.

vedením Jana Gebauera. Od všech předchozích pravopisných příruček²¹ se lišila tím, že byla schválená tehdejšími c. k. ministerstvem kultury a vyučování, takže její závaznost, zejména pro školy, byla podpořena institucionálně. Tato příručka se tedy stala vůbec první úředně schválenou kodifikací českého pravopisu a její hlavní zásady pak s menšími nebo většími změnami dále přecházely do novějších vydání.

V pozměněné podobě byla Pravidla znovu vydána hned v následujícím roce (1903), ještě pod Gebauerovým dohledem. Toto druhé vydání bylo co do rozsahu značně zredukované a Gebauer v něm podstatně omezil počet dublet kodifikovaných v P02. První vydání po Gebauerově smrti vyšlo pod vedením E. Smetánky v r. 1913 a neslo již název *Pravidla českého pravopisu s abecedním seznamem slov a tvarů*. Pro školy vycházela tzv. vydání menší. V následujících letech se pravopisné příručky příliš neměnily, a to až do r. 1941.

Pravidla vydaná v r. 1941 byla výsledkem práce zvláštní pravopisné komise, kterou ustavila Česká akademie věd proto, aby zrevidovala a zmodernizovala dosavadní pravopisnou kodifikaci, která již nebyla v souladu s praxí. V tomtož roce se objevila i školní verze nové příručky. Ještě jednou pak tato Pravidla vyšla v upravené podobě v r. 1946.

K dalšímu novému zpracování této hlavní pravopisné příručky se přistoupilo na počátku 50. let minulého století a v r. 1957 z tohoto úsilí vzešlo akademické vydání *Pravidel českého pravopisu*, rok poté vydání školní. V následujících vydáních obou variant Pravidel se na platnosti pravopisných zásad v zásadě nic neměnilo (až na drobné úpravy provedené v r. 1960 a poté ještě v r. 1974). Kodifikace z r. 1957 tedy platila v podstatě beze změny až do r. 1993 (viz níže).

Jak je vidět, Pravidla se postupně vyhraňovala jako příručka pouze pravopisná a nikoli též tvaroslovná. Zatímco jejich raná vydání podávala poučení nejen o pravopisu, nýbrž také o tvaroslovných jevech, Pravidla z r. 1957 byla již záměrně koncipována vyloženě pravopisně²².

Pro vývoj českého pravopisu byla v jeho jednotlivých obdobích určující snaha řešit zejména ty pravopisné jevy, které byly z nějakého důvodu problematické.

²¹ *Pravopisný ukazatel* J. Wenzla vydaný u Fr. Bílého a J. Rotha v Praze r. 1886, *Brus jazyka českého* z r. 1877; pravopisná pravidla podávaly také Gebauerovy mluvnice (*Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské* z r. 1890, *Příruční mluvnice jazyka českého pro učitele a studium soukromé* z r. 1900)

²² Kapitoly o tvarosloví a tvoření slov byly vypuštěny, ovšem tvaroslovné údaje se i nadále objevovaly ve slovníkové části, v níž byly u jednotlivých slov uváděny tvary pravopisně nějak závažné.

K větším změnám proto docházelo u označování kvantity samohlásek v domácích slovech, v tom, co psát dohromady a co zvlášť, v kladení interpunkce, v psaní přejatých slov nebo v psaní velkých písmen. Naopak téměř nezměněno zůstalo psaní ě/je a jen velmi málo se změnilo v psaní ú/ů a v psaní i/y. Pravopisný vývoj češtiny s sebou tedy přinesl četné úpravy dílčího rázu, ale základní podoba české pravopisné soustavy zůstala i přesto zachována.

2.3 Pravidla českého pravopisu z roku 1993²³

Zatím poslední platná úprava pravopisné kodifikace u nás proběhla v r. 1993, kdy vyšla nová Pravidla českého pravopisu (PČP). Ta nahradila stejnojmennou příručku z r. 1957, která prakticky beze změn platila více než čtvrt století. Za tuto dobu se však nashromáždilo mnoho pravopisných problémů a také došlo k posunům ve vědeckém poznání a popisu češtiny, které jsou teoretickou základnou každé kodifikace, tu pravopisnou nevyjímaje. Pravidla z r. 1957 (P57) tak už v mnoha směrech nepostačovala: problematické byly např. nejasnosti v kodifikaci psaní velkých písmen, dále nedostatečné zpracování pravidel psaní složených přídatných jmen nebo komplikace s kodifikací interpunkce u volného a těsného přívlastku, slovníková část navíc nezachycovala četné změny, ke kterým došlo ve slovní zásobě. Množství nedůsledností a výjimek z pravidel bylo příčinou zbytečné náročnosti pravopisných zásad. Veřejnost pak očekávala, ba přímo vyžadovala řešení nastalého stavu. To vše byly důvody, které vedly pracovníky Ústavu pro jazyk český ČSAV k sestavení nového znění příručky.

Toto zatím poslední přepracování PČP je pojato jako příručka čistě pravopisná (akademické vydání²⁴), nikoli také tvaroslovná, jako tomu bývalo v Pravidlech zvykem²⁵. Proto také slovníková část nových PČP podává údaje jiné než pravopisné, tj. tvaroslovné nebo výslovnostní, jen v nezbytné míře a v menším rozsahu než předchozí P57. Rovněž „výběr hesel se řídí především potřebami pravopisnými“²⁶, proto jsou do slovníku zařazena hlavně ta slova, která jsou

²³ zpracováno podle: *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*, s. 23–49; MARTINCOVÁ, O.: *O nových Pravidlech českého pravopisu*, Praha 1992; HLAVSA, Z. – MARTINCOVÁ, O.: *Nová Pravidla českého pravopisu*, *ČJaL*, 1991/1992, č. 5–6

²⁴ Pravidla českého pravopisu existují ve dvou odlišných vydáních: akademickém a školním. Školní vydání obsahuje i údaje o tvarosloví a výslovnosti, akademické nikoli, zato má rozsáhlejší slovník.

²⁵ Až do vydání Pravidel z r. 1957, které už rovněž bylo příručkou pouze pravopisnou (viz výše).

²⁶ *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*, s. 25.

z hlediska pravopisu obtížná²⁷. Jen pravopisné vyhranění nových PČP bylo umožněno tím, že dnes již existuje řada slovníků, mluvnic a jiných jazykových příruček, které uživatele informují o kodifikaci v oblasti tvarosloví a výslovnosti²⁸.

K posunu došlo v nových Pravidlech i v pojetí závaznosti pravopisných předpisů. Ty jsou chápány nikoli jako striktní dogma, nýbrž „jako soubor doporučení pro vytríbené vyjadřování, od nichž se lze ve zvláštních případech odchýlit, pokud to píšící považuje za potřebné a zdůvodněné“²⁹. Je to zřejmě zejména proto, že jejich autoři si byli vědomi toho, že ani pravopisná kodifikace nemůže ignorovat změny, které v jazyce neustále probíhají, a že i pravopis by měl umožňovat stylové rozlišování písemných projevů. Proto je v nových Pravidlech ve větší míře respektováno stylové rozvrstvení češtiny a v mnoha případech se připouští více možných pravopisných variant³⁰.

Oldřich Uličný v souvislosti s takto proklamovanou benevolencí v přístupu k pravopisným předpisům upozornil na to, že přestože u nás pravopisná pravidla nemají platnost zákona v právním smyslu a za jejich porušení tudíž nikomu nehrozí žádná právní sankce, neměla by se chápat ani jako pouhé nezávazné doporučení³¹. Nehledě totiž na společenský despekt, který si každý pravopisně neobratný pisatel vyslouží, jsou PČP minimálně ve školství závaznou normou, která je vyžadovaná a jejíž neznalost je sankcionována zřetelně a jednoznačně³². Hranice, které by píšící neměl překročit ani v oněch „zvláštních případech“, kdy má dovoleno se od daných pravopisných zásad odchýlit, tedy vytyčuje především společenská únosnost.

2.3.1 Nejvýraznější pravopisné inovace

Autoři nových PČP ve snaze zachovat ráz a stabilitu českého pravopisu nepřikročili k výraznějším změnám pravopisných zásad. S ohledem na vžitou

²⁷ Vyvstává pak ovšem otázka, proč byla řada pravopisně problematických výrazů ze slovníku vyřazena nebo jakými kritérii se řídil výběr nových výrazů, o které byl slovník doplněn, když často žádná pravopisná úskalí neobsahují – k tomu srov. ULIČNÝ, O.: *Jaké úpravy pravopisu a kdy? Čeština doma a ve světě*, 1993, s. 65.

²⁸ Kodifikační status mají kromě *Pravidel českého pravopisu* dále *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, *Nový akademický slovník cizích slov* a *Výslovnost spisovné češtiny I, II*. Nejrozsáhlejší česká gramatika, tzv. *Akademická mluvnice češtiny*, je deklarativně nekodifikační. (viz ADAM, R.: *Znovu a šířeji o formě kodifikace*, NŘ, 2006)

²⁹ *Akademická pravidla českého pravopisu*. Praha 2000, s. 5.

³⁰ Tím se nová PČP vymykají obecnému požadavku po jednoznačnosti pravopisných zásad – srov. kapitolu 2.1.3

³¹ ULIČNÝ, O.: *Jaké úpravy pravopisu a kdy? Čeština doma a ve světě*, 1993.

³² srov. výše (kap. 2.1.2)

tradici psané podoby jazyka, na porozumění a pochopení obsahu psaného sdělení, které je spojeno s ustálenou grafikou, a v neposlední řadě také se zřetelem k citovému vztahu uživatelů jazyka k pravopisu³³, nepovažovali za rozumné provádět razantní zásahy do pravopisných pravidel. Proto přistoupili k úpravám hlavně v případech, které opakovaně působily uživatelům potíže kvůli nedostatečnosti jejich dosavadního kodifikačního řešení, nebo tam, kde stávající kodifikace nepostihovala pohyb v pravopisném a výslovnostním úzu. Nová PČP tak přinesla zejména úpravy týkající se psaní přejatých slov (konkrétně psaní *s* a *z* a označování délky samohlásek), psaní velkých písmen, složených výrazů (se spojovníkem nebo bez) a částečně také interpunkce, ve školním vydání se objevily dílčí změny v tvarosloví.

V pravidlech pro **psaní přejatých slov** zůstává i nadále uplatněna zásada, že o způsobu jejich psaní rozhoduje to, nakolik jsou v češtině rozšířená a zdomácnělá. Platí, že pravopis zdomácnělých slov se počešťuje, přičemž se opírá o spisovnou výslovnost slova v češtině. Původním pravopisem se píše slova mezinárodní povahy nebo ta, u nichž grafickému počeštění brání výrazný rozdíl mezi jejich výslovností a psanou podobou, a to i přesto, že jde často o slova značně zdomácnělá (*interview*)³⁴. U některých slov se pak připouští dvojí způsob psaní³⁵. Nově se upravují především zásady psaní *s* a *z* a označování kvantity samohlásek.

V těch slovech, v nichž se původní *s* vyslovuje jako [z], bylo zavedeno psaní *z*, a to i u slov typu *kurz*, *pulz* (zde podle výslovnosti v nepřímých pádech a ve slovech odvozených). V některých případech tak PČP ustupují od dublet kodifikovaných v předchozích vydáních Pravidel. Naproti tomu zavádějí dvojí možné psaní, tj. se *s* i se *z*³⁶, u slov s dvojí spisovnou výslovností a u slov zakončených na *-(i)smus*, která je možné oproti předešlé kodifikaci psát nově i v podobě *-(i)zms*.

Pro označování délky samohlásek se ve snaze zjednodušit a zpřehlednit předcházející kodifikaci, v tomto bodě značně rozporuplnou, zavedla tato

³³ srov. kapitulu 2.1.4

³⁴ podrobněji viz PČP, Praha 2000, s. 28

³⁵ Proces zdomácnění slov totiž probíhá postupně, spisovná výslovnost se mění a kolísá a kromě toho hraje při volbě konkrétní pravopisné podoby slova svou roli také stylová diferenciacie češtiny, tzn. typ textu, ve kterém je daného slova užito. Proto máme např. dvojí možnost psaní odborných termínů: v úzce odborných textech se mohou psát pravopisem původním, pro texty popularizační je za základní považována počeštěná podoba zápisu.

³⁶ Přitom podoby se *s* mají textu dodávat kultivovanější (vyšší) slohový odstín a podoby se *z* odstín hovorovější (nižší). Jsou tudíž rozlišeny také stylově. (*Co přináší nová Pravidla českého pravopisu*, s. 39)

pravidla: délka se označuje jen tehdy, jestliže se samohláska ve slově jako dlouhá také zřetelně vyslovuje, jestliže však výslovnost samohlásky kolísá, označuje se samohláska „bezpříznakově“, tzn. písmenem bez diakritického znaménka.

Změny v pravidlech pro **psaní velkých písmen** se týkaly pravopisu vlastních jmen a zasáhly několik skupin vlastních názvů. Ve jménech ulic, náměstí, domů apod. se zavedlo psaní velkého počátečního písmene v prvním slově, které následuje po obecném jménu (ulice, náměstí, dům), a je-li tímto prvním slovem předložka, píše se s velkým písmenem také první slovo po ní (ulice Pod Kaštanem) bez ohledu na to, zda jde o jméno vlastní nebo obecné. Nově se velkým písmenem mají psát pomnožná jména svátků Vánoce a Velikonoce. Velké písmeno se píše v názvech společenských institucí i jejich jednotlivých orgánů a složek, pokud je jich užito v oficiální podobě. Platí zásada, že užití velkého písmena jako prostředku vyjádření úcty, hodnocení apod. se ponechává na rozhodnutí píšícího a rovněž jsou respektovány zvyklosti zavedené v určitých stylových okruzích (např. užívání velkých písmen v náboženských textech jako projev úcty).

Nová Pravidla se také musela vyrovnat s potřebou řešit otázku psaní vícezákladových výrazů, která vyplynula z praxe. Proto stanovila zásady pro **používání spojovníku** jednak ve spojení, která jsou tvořena podstatnými jmény, jednak došlo k úpravě principů jeho užívání u přídavných jmen složených.

U podstatných jmen (obecných) se spojovník píše tehdy, jestliže jsou obě složky ve vztahu souřadném, např. *malíř-lakýrník* (tj. malíř a lakýrník). Složená pojmenování s podstatnými jmény, v nichž druhé jméno blíže specifikuje první, se píše bez spojovníku, např. *chemik analytik* (tj. chemik se specializací analytická chemie).

Psaní spojovníku u složených přídavných jmen vychází z kritéria významu. Se spojovníkem se píše ta přídavná jména, mezi jejichž složkami je vztah slučovací, např. *česko-anglický* slovník (tj. český a anglický). Složená adjektiva, jejichž složky jsou ve vztahu určovací, neboli která vznikla z ustáleného spojení přídavného a podstatného jména, se píše dohromady, tj. bez spojovníku, např. *vysokoškolský* (k vysoká škola). U přídavných jmen, mezi jejichž složkami může být jak vztah slučovací, tak určovací, se v závislosti na významu uplatňuje dvojí grafická podoba, např. *fyzikálně-chemický* (tj. fyzikální a chemický) proti *fyzikálněchemický* (k fyzikální chemie).

Nemění se zásady pro psaní i/y ani ú/ů, úpravy se netýkají psaní písmena ě ve skupinách dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě/mně ani psaní předložek a předpon s(e), z(e), bez podstatných změn zůstávají také zásady pro psaní zkratk a značek spolu s principy psaní příslovečných spřežek a dělení slov. Rovněž jsou zachovány hlavní zásady kladení interpunkce, zpřesňuje se však psaní čárky ve větě jednoduché, přitom se vychází z rozlišování typů větných členů, u nichž je nezbytné čárku psát, a těch, u nichž je psaní čárky možné, ale nikoli nutné.

2.3.2 Přijetí a reakce³⁷

Proti poslednímu vydání PČP se mezi profesionálními uživateli jazyka i učiteli zvedl vehementní odpor, sdělovací prostředky přetékały pobouřeným horlením proti znásilňování, vulgarizaci a primitivizaci pravopisu, kterých se měli autoři nové příručky svými barbarskými a voluntaristickými změnami dopustit. Zaznívaly výhrady vůči nesystematickému a nedůslednému dodržování dubletní koncepce zásad i jiných vžitých principů českého pravopisu nebo proti nerozlišování různé stylové platnosti souběžně uváděných variant. Pohoršení odpůrci prohlašovali za ostudné, že se o nových Pravidlech veřejně nediskutovalo³⁸. Ovšem spíše než k pravopisným zásadám jako celku směřovaly jejich výtky k jednotlivostem a prozrazovaly tak, že pohled mnohých z nich na pravopisné otázky byl značně zkreslený a že jejich kritika byla založena převážně na citovém vztahu k pravopisu.

Nejbouřlivější odezvu vyvolaly úpravy pravopisu přejatých slov, především ty, které se týkaly psaní s a z, méně často se objevovaly námitky proti změnám v označování kvantity. Naopak docela stranou kritických ohlasů zůstala oblast psaní velkých písmen³⁹ a bez povšimnutí prošly také principy psaní spojovníku ve složených výrazech. Jen ojediněle se vyskytly připomínky ke kodifikované výslovnosti nebo tvarosloví.

V reakci na rozhořčené veřejné mínění byl z popudu ministerstva školství vydán Dodatek k pravidlům (1994), který se vrátil k uznání některých starších

³⁷ viz také SVOBODOVÁ, I.: Sto a několik dní Pravidel českého pravopisu v jazykové poradně, *NŘ*, 1994; ULÍČNÝ, O.: Jaké úpravy pravopisu a kdy?, *Čeština doma a ve světě*, 1993; STICH, A.: Existuje u nás pocit ohrožení jazyka?, *NŘ*, 1995; HLAVSA, Z.: Kritéria kodifikace, in *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Brno 1996

³⁸ Nová PČP však přitom nebyla před veřejností utajována: ještě před tím než příručka vyšla, informovala o základních pravopisných úpravách média a také byla vydána příručka *Co přináší nová Pravidla českého pravopisu* (ÚJČ ČSAV, Praha 1991).

³⁹ Snad proto, že některé z nově kodifikovaných zásad se v praxi uplatňovaly už před vydáním nových Pravidel.

dublet, a představoval tudíž kompromis, který měl zmírnit dopady nejkřiklavějších pravopisných novinek. Novelizace a odstranění nejpalcivějších nedostatků posledních PČP by přitom podle Oldřicha Uličného nemusely být ani příliš náročné: stačilo by vedle pravopisných podob z r. 1993 postavit jako rovnocenné podoby předposlední (z r. 1986), a to „tam, kde došlo k likvidaci dublet, k neoprávněné úpravě podob osvědčených nebo ke kodifikaci podob sporných, chybných nebo stylově příznakových“⁴⁰.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metoda a cíle výzkumu

Výzkum zaměřený na postoje vybraných respondentů⁴¹ k českému pravopisu a jeho případným změnám, jehož výsledky jsou prezentovány v této práci, se uskutečnil formou tištěného dotazníku v průběhu března 2011. Šetření bylo provedeno mezi studenty druhého stupně osmiletých gymnázií, a to na dvou středních školách tohoto typu: na Gymnáziu Volgogradská v Ostravě-Zábřehu a na Gymnáziu Olomouc, Čajkovského. Celkem bylo takto získáno 144 vyplněných dotazníků, z toho 70 z Ostravy a 74 z Olomouce.

Dotazníky byly studentům rozdány jejich vyučujícími v různých hodinách. Při jejich vyplňování jsem z organizačních důvodů nebyla osobně přítomna, a nemohla jsem tudíž zodpovědět eventuální dotazy studentů. Nicméně dotazníkové otázky byly formulovány tak, aby jim porozuměl i běžný uživatel jazyka – nebyly v nich užity žádné cizí lingvistické termíny a všechny uváděné možnosti byly pro představu doplněny ilustrativními příklady.

Po vyhodnocení výsledků tohoto šetření mělo následovat vytvoření několika vzorových textů podle návrhu zjednodušené ortografické normy vycházejícího z úprav, které si respondenti v tomto šetření „nadiktovali“. Opakovaný dotazníkový průzkum měl pak zjistit, jak by tato upravená pravopisná norma byla přijímána a do jaké míry by uživatelé byli ochotni ji akceptovat. Protože však respondenti již v prvním šetření zaujali ke změně platných pravidel pravopisu veskrze negativní stanovisko a vstupní předpoklad pro navazující průzkum, že bez zábran projeví svou invenční iniciativu, se tudíž nesplnil, byla jsem pro nedostatek podkladů nucena druhé šetření vypustit.

⁴⁰ ULIČNÝ, O.: Jaké úpravy pravopisu a kdy?, *Čeština doma a ve světě*, 1993, s. 69.

⁴¹ jejich charakteristika viz níže

3.1.1 Cílová skupina respondentů a důvody jejího výběru

Výzkum byl zaměřen na studenty druhého stupně osmiletých gymnázií (viz výše), šlo tudíž o respondenty přibližně ve věku 15–19 let. Na obou výše uvedených školách se ho zúčastnila vždy jedna třída z každého ročníku (kvinta, sexta, septima, oktáva), celkem tedy osm tříd. Pohlaví ani konkrétní ročník nebyly při vyhodnocování dotazníků zohledňovány.

Studenty středních škol jsem zvolila proto, že se u nich dá předpokládat otevřenost vůči jakýmkoli změnám už dlouho platných pravidel související s obecně odmítavým postojem každé mladé generace k hodnotám generací starších. Zároveň všichni současní středoškolští studenti už od začátku své školní docházky přicházeli do styku pouze s Pravidly českého pravopisu z r. 1993. Proto se nabízí otázka, zda i oni, kteří předchozí pravopisná pravidla už nepamatují, budou s jejich současným nastavením nespokojeni stejně jako v r. 1993 generace dospělých, pro které nová úprava pravopisu znamenala nutnost přeučovat se zásady, jež si osvojili ve škole, nebo zda už budou tato pravidla považovat za samozřejmá. K volbě druhého stupně osmiletých gymnázií mě pak vedly tři následující důvody.

Předně to byl věk cílové skupiny, o němž soudím, že je dost pokročilý na to, aby oslovení studenti měli už vyhraněný názor na pravopis a svůj mateřský jazyk vůbec a byli zároveň schopní tento svůj názor rozumově zdůvodnit. Dále k tomu přispěla má vlastní zkušenost s gymnaziální praxí výuky českého jazyka, která na druhém stupni sestává téměř výhradně z hodin literatury a slohu, zatímco pravopis probíraný na prvním stupni se již považuje za dostatečně zvládnutý, a proto je mu věnována jen minimální pozornost. A konečně mě k této volbě vedlo všeobecné zaměření gymnaziálního vzdělávání, v němž je výuka rovnoměrně rozložena mezi humanitní a přírodovědné předměty a není soustředěna žádným konkrétním směrem. Proto zde není nutné počítat s větším prostorem věnovaným výuce odborných předmětů na úkor výuky jazyka, jako je tomu na jiných typech středních škol.

3.1.2 Podoba dotazníku⁴²

Dotazník, který studenti vyplňovali, sestával celkem z 23 uzavřených⁴³ nebo polouzavřených⁴⁴ otázek, u nichž žáci označovali vždy jednu z nabízených

⁴² viz Přílohy – Dotazník

⁴³ tzn. respondenti vybírali odpověď z několika předepsaných variant

odpovědí, nebylo-li v zadání otázky uvedeno jinak. Některé otázky byly koncipovány jako složené⁴⁵. Jedna otázka byla formulována jako otevřená⁴⁶.

Otázky byly rozděleny do dvou okruhů. První část tvořily dotazy, které mapovaly, jak studenti hodnotí jednotlivé pravopisné problémy, a to jednak z hlediska času, který se jim ve výuce věnuje, a jednak z hlediska jejich obtížnosti. Dalším cílem bylo zjistit, nakolik studenti sami klasifikují vlastní znalosti pravopisu kladně nebo záporně a zda jejich subjektivní hodnocení koresponduje se známkou z českého jazyka, kterou obdrželi na pololetním vysvědčení. První část zahrnovala dále také otázky, zda studenti používají nějaké jazykové příručky v případě, že si nejsou jistí, jak se co píše, zda vědí, kdy došlo k poslední platné úpravě pravopisných pravidel, a zda by souhlasili se změnou současného pravopisu (včetně odůvodnění svého vyjádřeného stanoviska). Druhá část pak obsahovala otázky týkající se konkrétních návrhů možných pravopisných změn a toho, jak by se k nim dotazovaní stavěli – zda by s nimi souhlasili či nikoli, popřípadě zda by měli svůj vlastní návrh.

Při sestavování dotazníku a vytváření dotazníkových otázek jsem měla možnost navázat na předchozí průzkumy zabývající se toutéž problematikou. Obdobné šetření ohledně názorů uživatelů na některé pravopisné otázky a také ohledně jejich postoje k reformě pravopisu provedl v r. 1968 Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV⁴⁷. Tento celonárodní výzkum veřejného mínění o problematice pravopisných úprav byl do té doby prvním a od té doby posledním institucionálním⁴⁸ průzkumem tohoto druhu, které bylo u nás prováděno. Probíhal formou dvou dotazníkových šetření realizovaných přímým řízeným osobním rozhovorem (tzn. tazatelé ústavu se na respondenty obraceli osobně a ústně jim kladli předem formulované otázky, z nichž jsem některé převzala do dotazníku vytvořeného pro potřeby této práce). První z těchto šetření bylo zaměřeno na širokou veřejnost, druhé pak již pouze na aktivní uživatele spisovného jazyka v jeho psané podobě, tj. učitele, novináře, studenty, administrativní pracovníky apod.

⁴⁴ jinak též polootevřených, tj. kombinace uzavřené otázky s otevřenou: v nabízených odpovědích figuruje možnost „jiný návrh (uveďte jaký)“

⁴⁵ tzn. respondenti v nich měli zaškrtnutím některé z dále nabízených možností blíže specifikovat svou odpověď

⁴⁶ tzn. respondenti na ni odpovídali vlastními slovy

⁴⁷ blíže viz ADAMEC, Č. a kol.: *Názory na úpravu českého pravopisu*, ČSAV, 1968

⁴⁸ srov. analogická šetření podstatně menšího rozsahu provedená jak v této, tak v rámci jiných bakalářských a diplomových prací na téma postojů současných uživatelů k platné pravopisné normě (viz Seznam literatury)

Výsledky tohoto výzkumu publikované v brožuře *Názory na úpravu českého pravopisu* (Praha 1968) ukázaly, že větší část veřejnosti by souhlasila spíše se zjednodušením obtížných pravidel než s celkovou radikální úpravou pravopisu. Přitom mnoho dotázaných, kteří na začátku projevíli souhlas s návrhem na zjednodušení pravopisu, svůj postoj nakonec revidovalo, jakmile se seznámili s konkrétními možnostmi úprav, které by se nabízely⁴⁹.

Další analogická šetření provedly rovněž autorky bakalářských prací obhájených mezi lety 2006–2009 na Masarykově univerzitě v Brně⁵⁰.

3.2 Vyhodnocení dotazníkových otázek

V této části práce se budeme věnovat vyhodnocení jednotlivých otázek ve stejném pořadí, v jakém byly seřazeny přímo v mém dotazníku, přičemž celkové výsledky šetření budou porovnávány s dílčími výsledky získanými v Ostravě a v Olomouci a stejně tak budou vzájemně konfrontovány i výsledky z obou měst. U otázek, které byly převzaty z výše zmiňovaného výzkumu ČSAV nebo jsou obdobné, bude také věnován prostor srovnání mnou získaných dat s výsledky šetření pracovníků Akademie věd. Celkové závěry vyhodnocení mého dotazníku pak budou podrobeny komparaci jednak s konečnými výstupy akademického průzkumu, jednak se závěry bakalářské práce Jany Krejčové s názvem *Postoje mladé generace k současné pravopisné normě*⁵¹.

3.2.1 Otázky týkající se hodnocení vybraných oblastí pravopisu a jeho případné změny

Otázka č. 1: Jakou známku jste měli na pololetním vysvědčení z Českého jazyka?

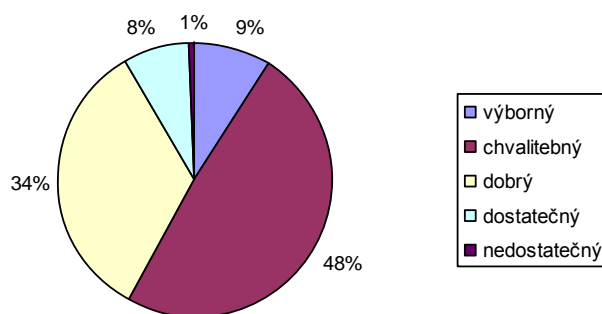
otázka č. 1	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) výborný	4	6%	9	12%	13	9%
b) chvalitebný	34	48%	36	50%	70	48%
c) dobrý	25	36%	24	32%	49	34%
d) dostatečný	7	10%	4	5%	11	8%
e) nedostatečný	0	0%	1	1%	1	1%

⁴⁹ srov. Otázka č. 23

⁵⁰ podrobné údaje viz Seznam literatury

⁵¹ KREJČOVÁ, J.: *Postoje mladé generace k současné pravopisné normě*. Masarykova univerzita, 2007.

otázka č. 1 celkem

První otázka zjišťovala, jakou známku měli studenti na pololetním vysvědčení z Českého jazyka. Jejím účelem bylo získat materiál jednak pro vytvoření představy o přístupu studentů k tomuto předmětu, jednak pro srovnání s výsledky otázky č. 6, v níž studenti sami hodnotili vlastní znalosti pravopisu⁵².

Téměř polovina dotázaných studentů (48 %) dostala na pololetí z Českého jazyka a literatury „dvojku“ (tj. chvalitebný), druhá největší část studentů (34 %) měla „trojku“ (tj. dobrý). „Jedničku“ (tj. výborný) mělo jen 9 % studentů, zbývajících 8 % dostalo „čtyřku“ (tj. dostatečný) a jeden student byl ohodnocen známkou „nedostatečný“.

Výsledky z Ostravy a z Olomouce jsou v tomto případě srovnatelné a prakticky odpovídají celkovému součtu. Za zmínku však stojí, že v Olomouci získalo oproti Ostravě dvakrát tolik studentů (9 proti 4) známku „výborný“ a naopak ohodnocení „dostatečný“ obdržel jen poloviční počet (4 proti 7). V Ostravě na druhou stranu žádný student nedostal na vysvědčení z Českého jazyka „pětku“ (tj. nedostatečný), v Olomouci byl jeden ze studentů takto ohodnocen.

Vzhledem k tomu, že se do tohoto hodnocení promítá řada ne vždy objektivních faktorů, jako je celkový prospěch studenta, jeho vztah s konkrétním vyučujícím nebo jeho vztah k Českému jazyku jako školnímu předmětu, nebudu zde spekulovat nad důvody, které vedly k tomu, že v Olomouci měli studenti na vysvědčení obecně lepší známky z Českého jazyka než studenti v Ostravě. Ostatně je pravda, že studenti přistupují ke známkám na pololetním vysvědčení s poněkud větší benevolencí.

Je však nutné si uvědomit, že nelze ztotožňovat přístup studentů k českému jazyku jako předmětu školní výuky a jejich přístup k češtině coby jejich

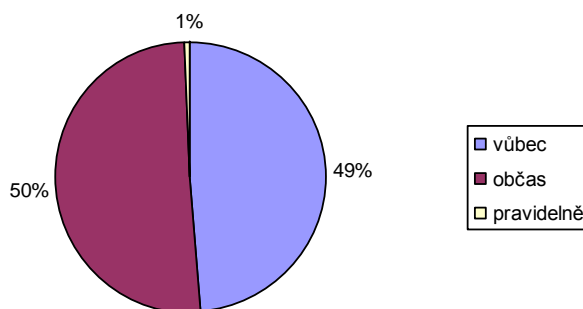
⁵² viz Otázka č. 6

mateřskému jazyku. Jinými slovy, pokud studenti nemají potřebu excelovat z „češtiny“ ve škole, neznamená to, že je jim čeština jako jazyk jejich dorozumívání lhostejná a že k ní nemají žádný citový vztah⁵³. Svou roli tu pak samozřejmě hraje také koncepce výuky Českého jazyka na druhém stupni víceletých gymnázií s jejím zaměřením zejména na literaturu⁵⁴, jak bylo naznačeno již výše – známky studentů potom totiž nevypovídají nic o jejich znalosti či oblibě jazyka jako takového.

Otázka č. 2: Jak často píšete ve škole diktáty nebo pravopisná cvičení na známky?

otázka č. 2		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	prakticky vůbec, pravopis už neprobíráme	65	93%	5	7%	70	49%
b)	občas, ale ne pravidelně	5	7%	68	92%	73	50%
c)	pravidelně aspoň jednou za týden	0	0%	1	1%	1	1%

otázka č. 2 celkem

Cílem této otázky bylo ověřit předpoklad, že na druhém stupni víceletých gymnázií spočívá výuka Českého jazyka především v probírání učiva literatury a že pravopisu je v hodinách věnován jen minimální prostor.

Celkem polovina dotázaných studentů (50 %) odpověděla, že pravopisným cvičením se věnují „občas, ale ne pravidelně“, a druhá polovina (49 %) označila odpověď „prakticky vůbec, pravopis už neprobíráme“. Pouze jeden student zvolil odpověď „pravidelně aspoň jednou za týden“. Vstupní předpoklad, že pravopisu se studenti na druhém stupni už příliš nevěnují, se tudíž potvrdil.

⁵³ srov. Otázka č. 10

⁵⁴ viz Otázka č. 2

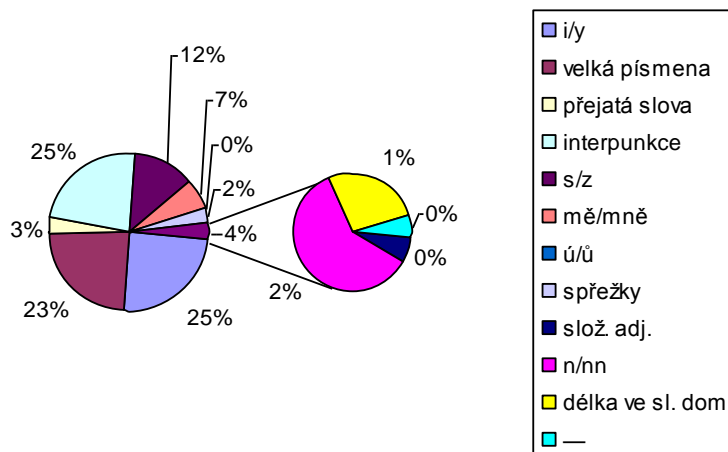
Mezi odpověďmi studentů z Ostravy a z Olomouce je přitom možné vysledovat markantní rozdíl. Zatímco v Ostravě 93 % dotázaných studentů označilo odpověď a), tj. „prakticky vůbec“, v Olomouci v podstatě stejná část studentů (92 %) zvolila odpověď b), tj. „občas, ale ne pravidelně“. Z toho je patrné, že v Olomouci je pravopis i na druhém stupni občas ještě na programu výuky, avšak není mu už věnována systematická pozornost.

Související otázky, zda jsou studenti s tímto stavem spokojeni nebo zda považují takto koncipovanou výuku pravopisu za dostatečnou a nakolik tomu odpovídá úroveň, na jaké skutečně pravopis ovládají, stály mimo okruh zájmu tohoto výzkumu.

Otázka č. 3: Jaké jevy jste nejvíce procvičovali, když jste pravopis probírali? (zakroužkujte max. 3 odpovědi)

otázka č. 3	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) psaní i/y	43	25%	48	23%	91	25%
b) psaní velkých písmen	28	16%	60	29%	88	23%
c) psaní přejatých slov	2	1%	11	5%	13	3%
d) interpunkce	52	29%	39	19%	91	25%
e) předpony s/z	20	12%	27	13%	47	12%
f) psaní mě/mně	13	8%	12	6%	25	7%
g) psaní ú/ů	1	1%	0	0%	1	0%
h) psaní spřežek	6	3%	3	1%	9	2%
i) psaní složených přídavných jmen	1	1%	0	0%	1	0%
j) psaní n/nn a jiných souhláskových skupin	3	2%	6	3%	9	2%
k) délka samohlásek ve slovech domácích	2	1%	2	1%	4	1%
— neodpovědělo	1	1%	0	0%	1	0%

otázka č. 3 celkem

Tato otázka měla zjistit, na které jevy je při probírání a procvičování pravopisu kladen ve výuce největší důraz. U některých jevů byly u této otázky v závorce uvedeny názorné příklady, aby si studenti lépe uvědomili, co si pod daným pojmem představí⁵⁵. (V otázkách č. 4 a 5 obsahujících totožný výčet možností pak již tyto příklady uvedeny nebyly.)

Z odpovědí studentů vyplývá, že nejvíce ve škole procvičovali psaní i/y a interpunkce (obě možnosti získaly po 25 % hlasů) a dále pak také psaní velkých písmen (získalo 23 %). Jeden ze studentů na tuto otázku vůbec neodpověděl (viz „neodpovědělo“), jeden zakroužkoval všechny možnosti, a jeho odpověď proto nebyla započítána jako platná. Ne všichni studenti pak plně využili možnosti nabídnuté v zadání zakroužkovat až tři odpovědi a označili pouze jednu nebo dvě odpovědi. K tomu, že někteří ze studentů označili pouze jednu odpověď, a ne více, mohlo podle mého názoru vést i to, že si zadání otázky nepřčetli dost pozorně.

Pro tři výše uvedené pravopisné jevy by se tedy následně daly vyvodit tyto dva předpoklady. Zaprvé, že u nich nebudou chtít studenti nic měnit, protože by je měli mít nejlépe zvládnuté. Nebo naopak zadruhé, že budou chtít pravopisná pravidla, která v těchto případech v současnosti platí, zjednodušit, protože se jim budou zdát zbytečně komplikovaná a překombinovaná. Který z těchto dvou předpokladů se potvrdil u kterého ze jmenovaných jevů, viz níže⁵⁶.

Jak v Ostravě, tak v Olomouci se na prvních třech pozicích mezi nejprocvičovanějšími pravopisnými jevy umístila interpunkce, psaní i/y a psaní velkých písmen, i když jejich pořadí bylo v obou městech přesně opačné. Celkově však získaly všechny tyto tři zmiňované jevy přibližně stejný počet hlasů.

Skutečnost, že největší pozornost je podle výsledků této otázky při výuce pravopisu věnována právě interpunkci, psaní i/y a velkých písmen, není nijak překvapivá a zcela dle mého názoru odpovídá většinové školské praxi. Pravidla pro psaní velkých písmen jsou velice komplikovaná a navíc tu platí ohled na vlastní hodnocení pisatele, takže jsou v některých případech nejednoznačná. V důsledku neovládání interpunkce může snadno dojít k nedorozumění plynoucího ze záměny významu sdělení, neboť napsání či nenapsání čárky je v některých případech klíčové pro správné pochopení věty. Chyby v psaní i/y zase nejvíce „bijí do očí“ a jsou nejvíce dráždivé (alespoň pro ty, kdo je rozpoznají).

⁵⁵ např. „h) psaní spřežek (například/na příklad, poprvé/po prvé)“ apod. – viz Přílohy – Dotazník

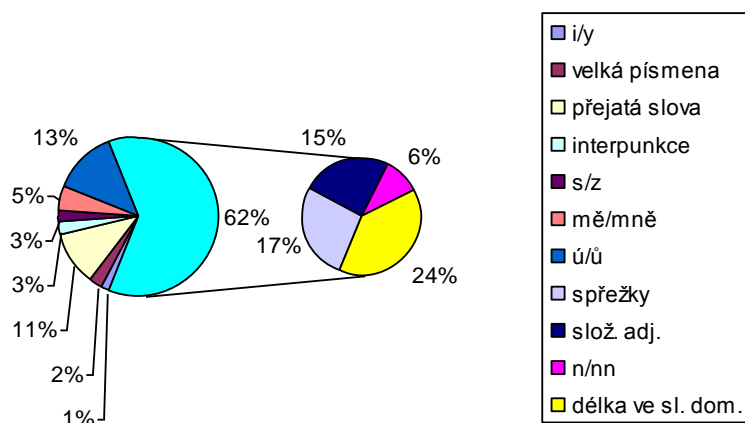
⁵⁶ srov. Otázka č. 13, Otázka č. 17 a Otázka č. 18

Z toho všeho plyne, že si tyto jevy zaslouží, aby jim byl ve školní výuce věnován dostatečný prostor.

Otázka č. 4: Kterým jevům jste se naopak věnovali minimálně? (zakroužkujte max. 3 odpovědi)

otázka č. 4	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) i/y	4	2%	1	1%	5	1%
b) velká písmena	7	4%	1	1%	8	2%
c) přejatá slova	19	12%	19	11%	38	11%
d) interpunkce	0	0%	9	5%	9	3%
e) s/z	5	3%	4	2%	9	3%
f) mě/mně	10	6%	8	5%	18	5%
g) ú/ů	19	12%	24	14%	43	13%
h) spřežky	20	12%	37	21%	57	17%
i) složená adjektiva	29	18%	22	13%	51	15%
j) n/nn aj. souhláskové skupiny	14	8%	7	4%	21	6%
k) délka ve slovech domácích	38	23%	42	23%	80	24%

otázka č. 4 celkem

Otázka č. 4 byla analogií otázky předchozí. Jejím účelem bylo najít ty pravopisné jevy, které jsou při výuce pravopisu ve škole poněkud opomíjeny.

Výsledky ukazují, že nejméně se podle studentů procvičovala v hodinách délka samohlásek ve slovech domácích (24 %), dále psaní spřežek (17 %) a konečně psaní složených přídavných jmen (15 %). Opět někteří studenti zakroužkovali méně než tři povolené odpovědi, dva ze studentů naopak označili odpovědi čtyři, a překročili tak maximální povolený počet. V těchto dvou případech byly zohledněny pouze první tři zakroužkované možnosti (podle abecedy) a čtvrtá označená odpověď nebyla vůbec brána v potaz.

Podobně jako v předchozí otázce by se tedy u výše uvedených pravopisných jevů dalo počítat s následujícími dvěma možnostmi. Buď, že je studenti budou chtít zjednodušit, protože je nemají až tak zažité. Anebo že u nich budou chtít zachovat současný stav, protože platné zásady jejich psaní považují za samozřejmé či naopak za tak okrajové, že nevyžadují, aby se otázkou jejich změny vůbec někdo zabýval. Co se u jednotlivých jmenovaných jevů ukázalo jako platné, viz níže⁵⁷.

V Ostravě i v Olomouci považovali studenti za nejméně procvičovaný jev délku samohlásek ve slovech domácích (v obou městech získala 23 % hlasů). Dále se již výsledky lišily. V Olomouci se jako druhý nejméně procvičovaný pravopisný jev umístilo psaní spřežek (21 %) a na třetím místě skončilo psaní ú/ů (14 %). V Ostravě obsadilo druhé místo psaní složených přídavných jmen (18 %) a o třetí příčku mezi nejvíce nprocvičovanými jevy se s 12 % podělilo psaní spřežek, psaní ú/ů a psaní přejatých slov. V Olomouci však jak psaní složených přídavných jmen, tak také psaní přejatých slov získalo přes 10 % hlasů, takže souhrnně by bylo možné říci, že v obou městech figurovaly mezi nejméně procvičovanými jevy (po délce samohlásek ve slovech domácích) shodně psaní složených přídavných jmen, psaní spřežek, psaní ú/ů a psaní přejatých slov. Tomu odpovídají i celkové výsledky, v nichž se psaní ú/ů zařadilo na čtvrté (13 %) a psaní přejatých slov na páté místo (11 %) v pořadí.

Platí, že jevy, které v otázce č. 3 označili studenti jako nejvíce procvičované, měly v odpovědích na otázku č. 4 jen minimální zastoupení a rovněž naopak, že jevy považované studenty v otázce č. 4 za nejméně procvičované se téměř vůbec nevyskytovaly mezi odpověďmi na otázku č. 3. To dokazuje, že studenti skutečně odpovídali na to, na co byli v zadání tázáni, a že tedy nedošlo k tomu, že by si některý z nich přečetl otázku špatně, a odpovídal proto zcela jinak než všichni ostatní.

Výsledky této otázky opět podle mého korespondují se skutečnou praxí ve školách, jak jsem ji mohla osobně poznat i sama. Pravděpodobným důvodem, proč se výše uvedené jevy ve škole příliš nprocvičují, se mi zdá být fakt, že jak u délky samohlásek ve slovech domácích, tak v psaní spřežek i v psaní přejatých slov jsou ve většině případů kodifikovány dva možné způsoby psaní, ze kterých si pisatel může vybrat. Takže každý pak i v ostatních případech automaticky předpokládá, že se nemůže splést, protože mu kodifikace poskytuje dvě správné

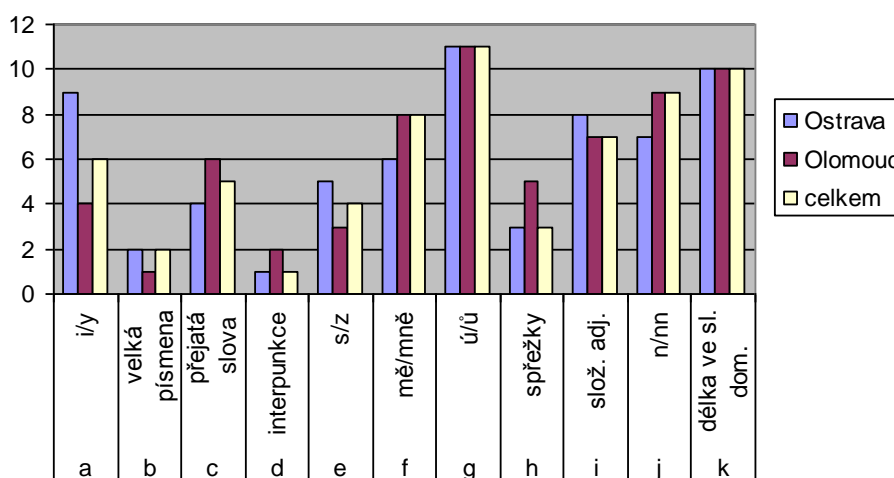
⁵⁷ srov. Otázka č. 16, Otázka č. 20 a Otázka č. 21

varianty, byť tomu tak není. Slova s ú/ů není mnoho a problematika psaní složených adjektiv je zřejmě ze středoškolského pohledu (a z pohledu běžného uživatele jazyka vůbec) marginální.

Otázka č. 5: Seřad'te uvedené pravopisné jevy podle obtížnosti: 1 – nejobtížnější, 11 – nejsnazší.

otázka č. 5: průměrné umístění		Ostrava	pořadí	Olomouc	pořadí	celkem	pořadí
a)	i/y	6,59	9	5,17	4	5,88	6
b)	velká písmena	4,88	2	3,25	1	4,07	2
c)	přejatá slova	5,80	4	5,91	6	5,85	5
d)	interpunkce	3,99	1	3,91	2	3,95	1
e)	s/z	5,80	5	4,93	3	5,36	4
f)	mě/mně	5,81	6	7,07	8	6,44	8
g)	ú/ů	8,64	11	9,10	11	8,87	11
h)	spřežky	4,94	3	5,46	5	5,20	3
i)	složená adjektiva	6,46	8	6,41	7	6,43	7
j)	n/nn aj. souhláskové skupiny	6,30	7	7,23	9	6,77	9
k)	délka ve slovech domácích	7,38	10	7,54	10	7,46	10

otázka č. 5 - pořadí

V této otázce měli studenti seřadit uvedené pravopisné jevy podle jejich obtížnosti od nejobtížnějšího (stupeň 1) po nejsnazší (11). Seznam jevů byl stejný jako v předchozích dvou otázkách.

Podle průměrného umístění každého jevu můžeme sestavit jejich žebříček. Celkově považují studenti za nejobtížnější pravopisný jev interpunkci, která s pořadovým indexem 3,95 obsadila první příčku, jako druhý nejobtížnější jev hodnotí studenti psaní velkých písmen (4,07) a na třetí místo by zařadili psaní spřežek (5,20). Naopak nejjednodušší připadá studentům psaní ú/ů, které s pořadovým indexem 8,87 skončilo až na posledním 11. místě, na 10. pozici se

jako druhý nejsnazší pravopisný jev umístila délka samohlásek ve slovech domácích (7,46) a třetím nejméně problematickým jevem je podle studentů psaní n/nn a jiných souhláskových skupin (6,77).

Stojí za upozornění, že psaní spřežek, které studenti zařadili mezi jevy ve škole nejméně probírané⁵⁸, zároveň hodnotí jako jednu z nejobtížnějších oblastí pravopisu. Proto by se možná této pravopisné problematice měl ve výuce věnovat větší prostor. Jinak lze říci, že jevy, které studenti hodnotili jako nejobtížnější, figurovaly mezi těmi, které se ve škole nejvíce procvičovaly⁵⁹, a ty, které studenti považují za jednoduché, byly zase mezi těmi, které nepochižovali skoro vřbec⁶⁰. Z toho vyplývá, že výuka pravopisu je zaměřena hlavně na zvládnutí nejobtížnějších pravopisných jevů, tudíž tím nejpraktičtějším směrem.

Mezi pořadím jednotlivých jevů v Ostravě a v Olomouci můžeme najít tři rozdíly. Zatímco v Ostravě označili studenti za nejobtížnější problematiku interpunkce (3,99) a psaní velkých písmen zařadili až za ni na druhé místo (4,88), v Olomouci tomu bylo přesně naopak: za nejobtížnější považovali studenti psaní velkých písmen (3,25) a interpunkce pro ně byla až druhá nejtěžší (3,91). Dále se výsledky liší na třetím místě žebříčku. V Ostravě za třetí nejsložitější pravopisný jev považují studenti psaní spřežek, v Olomouci předpony s/z (ty se celkově umístily na čtvrté příčce, tedy jsou považovány za jev obtížnější). Zajímavá je pak situace v hodnocení obtížnosti psaní i/y. Studenti v Ostravě ho zařadili k jevům snazším (až na deváté místo), podle studentů v Olomouci naproti tomu patří k jevům obtížnějším (skončilo jako čtvrté).

Celkem šest studentů tuto otázku nezodpovědělo a jeden student napsal u všech jevů jedenáctku, čímž mohl chtít naznačit, že pravopis je pro něj „hračka“. I toto jednostupňové „pořadí“ bylo započítáno do průměrného umístění jednotlivých jevů, neboť se bezesporu jedná o vyjádření názoru na obtížnost uvedených pravopisných problémů, což se od studentů v této otázce očekávalo. Nakonec bych chtěla poznamenat, že se domnívám, že někteří studenti si nepřčetli správně zadání a seřazovali jevy v opačném pořadí od nejsnazších po nejobtížnější (tzn. 1 – nejsnazší, 11 – nejobtížnější). O tom, zda tomu tak skutečně bylo, se však mohu jenom dohadovat a navíc takových nebylo mnoho.

⁵⁸ viz Otázka č. 4

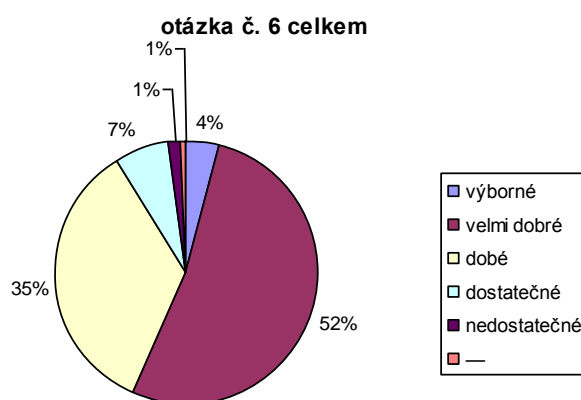
⁵⁹ viz Otázka č. 3

⁶⁰ viz Otázka č. 4

Otázka na hodnocení obtížnosti vybraných pravopisných jevů, byla ve výzkumu ČSAV z r. 1968 formulována poněkud odlišně – dotazovaní vybírali z nabídky devíti pravopisných jevů dva zvlášť obtížné a ty pak měli podle tohoto kritéria seřadit. Výsledkem byl žebříček uvedených jevů podle jejich obtížnosti, který zde uvádím pro srovnání: nejobtížnější se respondentům zdálo psaní i a y (38 %) ⁶¹ a na druhém místě kladení čárek ve větě a souvětí (34 %) ⁶², následovaly předložky (ne předpony!) s a z (30 %) ⁶³, psaní -mě- a -mně- (28 %), psaní velkých písmen (25 %) ⁶⁴, psaní slov přejatých (21 %), předpony s- a z- (16 %) ⁶⁵, psaní spřežek (6 %) ⁶⁶ a nakonec délka samohlásek v domácích slovech (2 %) ⁶⁷.

Otázka č. 6: Jaké jsou podle Vás Vaše znalosti pravopisu?

otázka č. 6	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) výborné	5	7%	1	1%	6	4%
b) velmi dobré	43	62%	32	44%	75	52%
c) dobré	18	26%	32	43%	50	35%
d) dostatečné	3	4%	7	9%	10	7%
e) nedostatečné	0	0%	2	3%	2	1%
— neodpovědělo	1	1%	0	0%	1	1%

Tato otázka zjišťovala, jak studenti sami hodnotí své znalosti pravopisu. Byla do dotazníku zařazena proto, že subjektivní ohodnocení vlastních pravopisných znalostí, může rovněž vypovídat o tom, nakolik se studenti cítí být kompetentní posuzovat otázky možné změny pravopisu, která by vedla k jeho zjednodušení a

⁶¹ podle celkových výsledků Otázky č. 5 v mém dotazníku až na šestém místě co do obtížnosti

⁶² podle mých výsledků hodnoceno jako vůbec nejobtížnější jev

⁶³ do mého výzkumu nezařazeny, neboť dnes je psaní předložky s i s druhým pádem otázkou pouze stylistickou

⁶⁴ podle mého šetření hned na druhém místě mezi nejobtížnějšími jevy

⁶⁵ v mém šetření celkově na čtvrtém místě

⁶⁶ v mém výzkumu třetím nejobtížnějším jevem

⁶⁷ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 33

kteřou celý tento dotazník řešil. Taktěž může být zajímavé konfrontovat vlastní názor studentů s názorem jejich pedagogů vyjádřeným známkou na vysvědčení, kterým se zabývala otázka č. 1.

Nadpoloviční většina studentů (byť ne zvlášť výrazná – 52 %) považuje své znalosti pravopisu za „velmi dobré“, druhá největší část by je pak hodnotila (35 %) jako „dobré“. 7 % studentů jsou jejich znalosti považovány za dostatečné, jako výborné je hodnotí pouze 4 % a dva studenti soudí, že jejich znalosti pravopisu jsou nedostatečné. Dotazovaní studenti jsou tedy přesvědčeni, že se v pravopisných otázkách orientují dostatečně na to, aby mohli posuzovat pravidla, která pro pravopis platí, z hlediska jejich složitosti nebo srozumitelnosti, a že jsou tudíž oprávněni vyjadřovat se k otázce, zda český pravopis potřebuje zjednodušení či nikoliv. Jeden student na tuto otázku neodpověděl.

Podíváme-li se na výsledky z Ostravy a z Olomouce, zjistíme, že studenti z Ostravy projevíli v sebehodnocení svých pravopisných kompetencí poněkud více sebevědomí, neboť 62 % z nich označilo své znalosti za „velmi dobré“ a jen 26 % je považovalo pouze za „dobré“. V Olomouci zvolil obě odpovědi přesně stejný počet studentů.

Vlastní názor studentů na úroveň jejich znalostí pravopisných pravidel tedy prakticky odpovídá známkám, které obdrželi od svých kantorů na pololetním vysvědčení. Že však známky z Českého jazyka na druhém stupni víceletých gymnázií nevypovídají o ovládnání pravopisu téměř nic, neboť výuka je koncipována jako především literární, o tom byla řeč již výše⁶⁸.

V r. 1968 ohodnotili respondenti úroveň, na které ovládají český pravopis takto: 5 % jako výbornou, 17 % jako velmi dobrou, 46 % jako dobrou, 25 % jako dostatečnou a 7 % jako nedostatečnou. Největší počet dotázaných (46 %) tedy klasifikoval svou orientaci v pravopisných problémech jako dobrou nebo dostatečnou (25 %)⁶⁹. Respondenti odhadovali tudíž úroveň vlastních znalostí pravopisu o stupeň pesimističtější než mnou dotazovaní studenti.

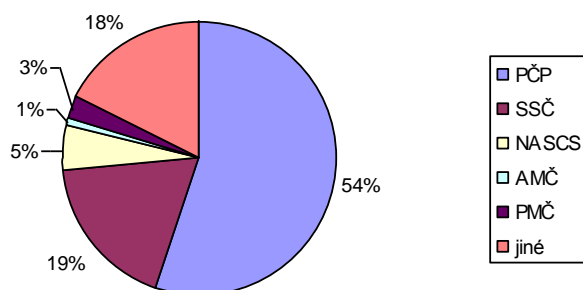
⁶⁸ srov. Otázka č. 1

⁶⁹ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 14–15

Otázka č. 7: Nejste-li si jistí, jak se co píše, hledáte poučení v jazykových příručkách? Pokud ano, v jakých?

otázka č. 7		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) ano	<i>používané příručky</i>	33	47%	43	58%	76	53%
	Pravidla českého pravopisu	24	41%	38	68%	62	54%
	Slovník spisovné češtiny	16	28%	5	9%	21	19%
	Nový akademický slovník cizích slov	4	7%	2	4%	6	5%
	Akademická mluvnice češtiny	0	0%	1	2%	1	1%
	Příruční mluvnice češtiny	2	3%	1	2%	3	3%
	jiné	12	21%	8	15%	20	18%
b) ne		37	53%	31	42%	68	47%

otázka č. 7 - příručky celkem

Otázka č. 7 byla zaměřena na to, zda studenti používají některé z dostupných jazykových příruček, nejsou-li si někdy jistí správným pravopisem.

Počet studentů, kteří příručky používají, a těch, kteří je nepoužívají, je přibližně stejný, nicméně těch, kteří do nich někdy nahlédnou, je přece jen o něco více (53 % proti 47 %). Příručkou, ve které studenti hledají radu nejčastěji, jsou Pravidla českého pravopisu (používá je 54 % z těch, kteří odpověděli kladně), dalšími nejpoužívanějšími „pomocníky“ jsou Slovník spisovné češtiny (19 %) a „internet“⁷⁰ (18 %). Nový akademický slovník cizích slov, tzv. Akademická mluvnice češtiny a Příruční mluvnice češtiny stojí víceméně mimo pozornost studentů, kteří nějaké jazykové příručky v případě nejistoty i otevrou. Mohlo by jít o ukazatel toho, o kterých příručkách získali povědomí ve škole (používají je, protože o nich vědí) a o kterých se dozvěděli odjinud (všichni o jejich existenci vědět nemusí, proto jsou méně používané).

⁷⁰ tzn. internetové vyhledávače a na internetu dostupné verze tištěných příruček (většinou neoficiální) – v podstatě jediná odpověď uváděná jako „jiné“

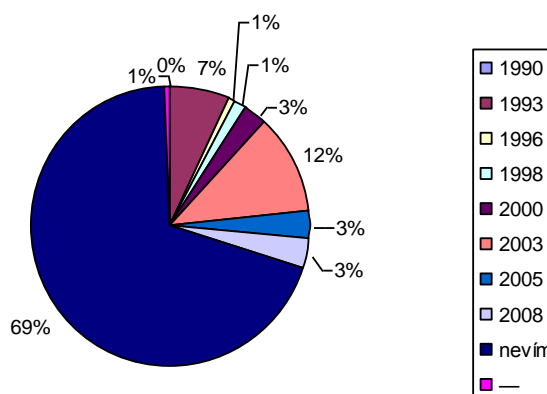
V Ostravě o něco větší část studentů (53 %) žádné příručky nepoužívá, na rozdíl od Olomouce, kde nadpoloviční většina studentů (58 %) některé z příruček konzultuje.

Ve výzkumu ČSAV byly informaci o používání jazykových příruček věnovány dvě otázky – jedna otevřená, u níž měli respondenti sami napsat, jaké příručky používají, a jedna uzavřená, jejíž součástí byl seznam nejdůležitějších příruček, který respondentům usnadnil vzpomínání na název nebo vůbec na to, že některou z nich užívají. Tento seznam⁷¹ se od výčtu příruček v mém dotazníku značně liší (uvádí starší příručky, které jsou v naší nabídce nahrazeny novějšími), nejpoužívanější příručkou však stejně jako v mém šetření byla jednoznačně Pravidla českého pravopisu, ostatní nabízené publikace byly uváděny jen zřídka. Zjevně tedy i nadále zůstávají Pravidla českého pravopisu nejprestižnější a mezi uživateli nejznámější jazykovou příručkou.

Otázka č. 8: Kdy naposledy byla provedena změna pravopisných pravidel?

otázka č. 8	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) 1990	0	0%	0	0%	0	0%
b) 1993	0	0%	10	14%	10	7%
c) 1996	0	0%	1	1%	1	1%
d) 1998	0	0%	2	3%	2	1%
e) 2000	1	1%	3	4%	4	3%
f) 2003	8	12%	9	12%	17	12%
g) 2005	0	0%	4	5%	4	3%
h) 2008	3	4%	2	3%	5	3%
i) nevím	57	82%	43	58%	100	69%
— neodpovědělo	1	1%	0	0%	1	1%

otázka č. 8 celkem

⁷¹ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 43

Cílem této otázky bylo zjistit, zda studenti vůbec vědí, kdy naposledy došlo ke změně pravopisné kodifikace. Letopočty, ze kterých měli na výběr, odpovídají vesměs letům, v nichž vycházela nová vydání Pravidel českého pravopisu z r. 1993.

Ukázalo se, že více než dvě třetiny studentů (69 %) neví⁷², kdy k poslední změně pravopisných zásad došlo. Druhou nejčastější odpovědí byl r. 2003, ke kterému se přiklánělo 12 % dotázaných. Jeden student u této otázky neoznačil žádnou odpověď.

Hodné upozornění je také to, že 10 olomouckých studentů (proti žádnému v Ostravě) označilo správnou odpověď „1993“ a obecně měli studenti v Olomouci více tipů než studenti v Ostravě, takže projeví více smělosti a větší informovanost než jejich ostravští kolegové.

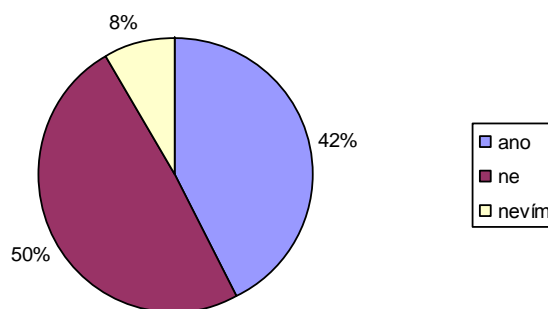
Jak se tedy zdá, dnešní studenti považují pravopisná pravidla z r. 1993 za platná „odjakživa“, aniž by si byli vědomi, že kdy došlo k nějaké jejich úpravě, nejspíš také proto, že s jinými zásadami pravopisu už se neseťkali.

Otázka č. 9: Mezi veřejností se často diskutuje o obtížnosti českého pravopisu a o možnostech jeho zjednodušení. Radikální změna pravopisu by však přinesla i nejrůznější problémy. Souhlasili byste se změnou současného pravopisu? Pokud ano, blíže specifikujte s jakou.

otázka č. 9		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) ano	byl/a bych pro:	16	23%	45	61%	61	42%
	radikální celkové zjednodušení	1	6%	9	20%	10	17%
	zjednodušení jen obtížných pravidel	10	63%	30	69%	40	66%
	návrat ke staršímu pravopisu	0	0%	0	0%	0	0%
	nevím konkrétně	5	31%	5	11%	10	17%
b) ne	jsem pro zachování současného stavu	48	68%	23	31%	71	50%
c) nevím		6	9%	6	8%	12	8%

⁷² je ovšem také možné, že se studentům jen nechtělo vybírat z většího počtu možností

otázka č. 9 celkem

Otázka č. 9 byla jednou ze dvou⁷³ otázek, které sondovaly, zda by studenti byli pro nebo proti zjednodušení současných pravidel pravopisu, a pokud by se zjednodušením souhlasili, jak radikální zásahy by si představovali.

Přesně polovina dotázaných (50 %) by byla pro zachování současného stavu a se změnou pravopisu by nesouhlasila, jen o málo méně dotázaných (42 %) by s úpravami souhlasilo a 8 % nemá dosud v tomto směru vyhraněný názor (označilo možnost „nevím“). Síly pravopisných „konzervativců“ a „inovátorů“ jsou tedy velmi vyrovnané. Ze studentů, kteří hlasovali pro změnu současných pravidel, by pak největší část (66 %) byla pro „zjednodušení jen obtížných pravidel“. Za „radikálním celkovým zjednodušením“ by stálo 17 % z nich a přesně stejný počet (17 %) by pak se změnou sice obecně souhlasil, ale o konkrétní povaze změn neuvažoval (viz odpověď „nevím konkrétně“). Pro „návrat ke staršímu pravopisu“ se z této skupiny studentů nevyjádřil nikdo. Pravděpodobně proto, že nikdo z nich už s žádným „starším pravopisem“ nepřišel do styku, neboť všichni se již pravopis učili pouze podle pravidel z r. 1993.

Mezi stanovisky studentů z Ostravy a z Olomouce je přitom podstatný rozdíl. Zatímco v Ostravě byli studenti totiž z větší části (68 %) proti tomu, aby se současný pravopis nějak změnil, v Olomouci by jich většina (61 %) naopak jeho úpravu uvítala. V obou městech pak mezi těmi, kteří by se zjednodušením pravopisných zásad souhlasili, jednoznačně převládala podpora „zjednodušení jen obtížných pravidel“.

⁷³ Druhou takovou otázkou byla otázka č. 23 položená respondentům na úplném konci dotazníku, tedy poté, kdy se v předchozích otázkách obeznámili s konkrétními návrhy pravopisných úprav a měli tak možnost vytvořit si představu o tom, co všechno by zjednodušení pravopisu mohlo zahrnovat a jaké obtíže by mohlo obnášet.

Jaké důvody stojí za těmito postoji studentů k případné změně současného pravopisu, se dozvíme u následující otázky⁷⁴.

Na závěr ještě poznamenejme, že se neukázala větší souvislost mezi tím, jak studenti v otázce č. 6 sami hodnotili své znalosti pravopisu, a mezi tím, jak by se stavěli k možné pravopisné úpravě. To, že své znalosti považovali za velmi dobré nebo dobré⁷⁵, by sice mohlo být považováno za argument vysvětlující jejich celkově spíše odmítavý postoj k diskutovanému zjednodušení pravopisu, protože studenti současná pravidla dle svého úsudku dobře ovládají a učit se nová by jim připadalo jako zbytečná námaha navíc. Avšak situace v Olomouci, kde by větší část dotázaných studentů se změnou pravopisu souhlasila, přestože se všichni podle vlastního mínění orientují v pravopise velmi dobře nebo dobře, nasvědčuje tomu, že dobré znalosti současných pravopisných pravidel nejsou hlavní ani jedinou příčinou toho, proč by celkově byli studenti spíše proti jejich změně⁷⁶.

Aktivní uživatelé spisovné češtiny se v r. 1968 stavěli ke zjednodušení pravopisu takto⁷⁷: 11 % bylo pro radikální zjednodušení, 62 % pro zjednodušení obtížných pravidel, 21 % pro zachování tehdejšího stavu, 4 % pro návrat k starším podobám a pouhá 2 % respondentů nedovedla vyjádřit své mínění v této otázce a zvolila odpověď „nevím“. Asi tři čtvrtiny dotázaných (73 %) se tedy přikláněly ke zjednodušení pravopisu a jen pětina (21 %) preferovala zachování tehdejšího stavu. Naprostou převahu měli tudíž ti, kteří byli pro zjednodušení pravopisných pravidel, a mezi nimi pak ti, kteří chtěli zjednodušit jen pravidla obtížná (62 %). Pro radikální zjednodušení se vyslovilo pouhých 11 % z nich.

Ve skupině „studujících“ byla situace analogická: 9 % se stavělo za radikální zjednodušení, 72 % za zjednodušení obtížných pravidel, 16 % upřednostňovalo zachování tehdejšího stavu, 1 % bylo pro návrat ke starším podobám a 2 % odpověděla „nevím“. Celkem tedy více než čtyři pětiny (81 %) studujících souhlasily se zjednodušením, 72 % přitom dávalo přednost zjednodušení obtížných pravidel a pouze necelá desetina (9 %) upřednostňovala radikální zjednodušení. Jen 16 % by nic neměnilo⁷⁸.

⁷⁴ viz Otázka č. 10

⁷⁵ viz Otázka č. 6

⁷⁶ srov. Otázka č. 10

⁷⁷ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 19–20

⁷⁸ V mém výzkumu se téměř polovina dotázaných (49 %) vyjádřila proti zjednodušení pravopisu, pro bylo 35 % respondentů, z toho čtyři pětiny (28 %) by souhlasily se zjednodušením obtížných pravidel a jen jedna pětina (7 %) by ocenila radikální zjednodušení (viz tabulka níže).

Otázka č. 10: Odůvodněte, prosím, svou odpověď na předchozí otázku:

V této otázce studenti vlastními slovy zdůvodňovali svůj postoj k případným úpravám pravopisných zásad, který vyjádřili v otázce předchozí. Všechny důvody, které studenti uváděli, jsem rozdělila do několika kategorií podle jádra nejčastěji používaných argumentů. Stál-li některý z těchto důvodů na pomezí mezi dvěma kategoriemi, přiřadila jsem ho při vyhodnocování k oběma.

Pro důvody studentů, kteří by se zjednodušením českého pravopisu souhlasili, jsem vymezila tyto čtyři skupiny:

- 1) internacionální ohledy
- 2) zbytečná složitost
- 3) zjednodušení neuškodí
- 4) nejsou proti

K těm se pak ještě musí přidat ti respondenti, kteří žádný důvod neuvedli (viz „bez“), a ti, jejichž zdůvodnění nezapadalo ani do jedné z uvedených čtyř kategorií (viz „jiné“).

Do skupiny „internacionální ohledy“ jsem zařazovala odpovědi, ve kterých pisatelé upozorňovali na to, že český pravopis je příliš obtížný především pro cizince a že by jeho zjednodušení tudíž mohlo zvýšit jejich zájem o češtinu. Do kategorie „zbytečná složitost“ spadají odpovědi studentů, kteří ve svých zdůvodněních argumentovali tím, že je český pravopis zbytečně složitý, protože je v něm spousta těžko odvoditelných výjimek, nebo tím, že některá pravopisná pravidla jsou nadbytečná, protože je už téměř nikdo nezná a nepoužívá. Třetí skupinu („zjednodušení neuškodí“) tvoří odpovědi ve smyslu, že jakékoliv

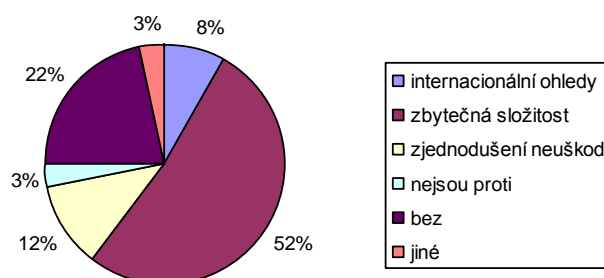
Více než dvakrát větší část dnešních studentů se tedy přiklání k zachování současného stavu, na rozdíl od jejich vrstevníků v r. 1968, kteří se projevovali mnohem novátorštěji.

otázka č. 9 - % z celkového počtu dotázaných		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) ano	radikální zjednodušení	1	1%	9	12%	10	7%
	zjednodušení obtížných pravidel	10	14%	30	41%	40	28%
	návrat ke staršímu pravopisu	0	0%	0	0%	0	0%
	nevím konkrétně	5	7%	5	7%	10	7%
	neodpovědělo	0	0%	1	1%	1	1%
b) ne	zachování současného stavu	48	69%	23	31%	71	49%
c) nevím		6	9%	6	8%	12	8%

zjednodušení může být jen ku prospěchu, nebude-li přehnaně radikální, protože by lidé v pravopise tolik nechybovali, nebo že by se český pravopis měl modernizovat, aby lépe vyhovoval dnešní době. Konečně pod kategorií „nejsou proti“ patří odpovědi, z nichž je patrné, že studenti nejsou v zásadě proti zjednodušení, ale nikdy předtím o tom nepřemýšleli.

otázka č. 10: typy důvodů PRO							
		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
1	internacionální ohledy	3	20%	2	5%	5	8%
2	zbytečná složitost	5	33%	26	58%	31	52%
3	zjednodušení neuškodí	3	20%	4	9%	7	12%
4	nejsou proti	1	7%	1	2%	2	3%
5	bez	3	20%	10	22%	13	22%
6	jiné	0	0%	2	4%	2	3%

otázka č. 10 - typy důvodů PRO celkem

Nejfrekventovanějším důvodem, proč by dotazovaní studenti se změnou současného pravopisu souhlasili, je převládající dojem, že český pravopis je zbytečně komplikovaný. V tomto duchu se neslo celkem 52 % důvodů pro zjednodušení. 22 % studentů žádné odůvodnění svého stanoviska neuvedlo (viz „bez“), 12 % mělo za to, že zjednodušení nemůže být na škodu a 8 % bralo ohledy na cizince. Po 3 % zdůvodnění pak spadá do kategorií „nejsou proti“ a „jiné“.

Opomineme-li fakt, že v Ostravě bylo celkově více než o polovinu méně studentů, kteří by na českém pravopise chtěli něco měnit⁷⁹, pak můžeme říct, že rozložení jednotlivých důvodů pro úpravu pravopisu mezi výše uvedené kategorie se v obou městech nijak výrazně neliší (alespoň co se absolutních počtů studentů týče).

⁷⁹ srov. Otázka č. 9

Příklady důvodů PRO⁸⁰

1) internacionální ohledy

„ČJ mi přijde příliš těžký především pro cizince.“

„Protože narozdíl od jiných jazyků, čeština je velmi složitá a používá spoustu znaků, které ostatní národy neznají. Chtělo by to trochu zjednodušit a z ‚univerzálnit‘.“

„Pravopis českého jazyka je velmi obtížný i pro rodilé mluvčí, natož pro cizince. Zjednodušení by možná zvedlo zájem o český jazyk mezi cizinci.“

2) zbytečná složitost

„Některá pravidla českého pravopisu jsou zbytečně obtížná/komplikovaná.“

„Považuji některé pravidla českého jazyka zbytečné, některé podmínky pro pravopis nemění význam věty nebo slova.“

„Některé jevy jsou příliš složité a většina lidí je stejně neumí použít.“

„v českém jazyce je spousta výjimek, které se musíme učit z paměti“

„Psaní velkých a malých písmen je příliš složité.“

„jsou to zbytečné věci ty i/y atd.“

3) zjednodušení neuškodí

„upravit jazyk naší době (používání zkratek, přejatých slov“

„Zjednodušení je vždy lepší =)“

„Lidé by nedělali v pravopise tolik chyb, ale zase by si museli zvykat na nová pravidla. A pro ty, co píšou správně automaticky bez přemýšlení, by to bylo ještě horší. Takže jen minimální změny.“

„Zjednodušit interpunkci“

4) nejsou proti

„O změně pravopisu jsem nepřemýšlela a myslím si, že současný pravopis mi vyhovuje“

„Jsem zvyklý na současný stav, nemám co bych změnil.“

5) jiné

„Na co kreslit grafy souvětí?“

„Měli by jsme být hrdí na to, že jsme Češi, proto by jsme měli svůj jazyk ovládat.“

⁸⁰ formulace jsou přejímány doslovně, včetně pravopisných a jiných nedostatků

Zdůvodnění studentů, kteří by byli proti zjednodušení pravopisu, jsem rozčlenila do následujících pěti kategorií:

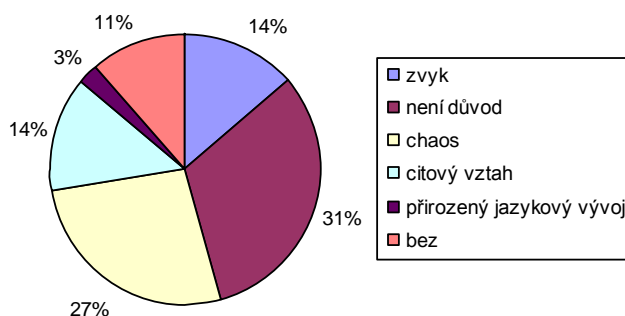
- 1) zvyk
- 2) není důvod
- 3) chaos
- 4) citový vztah k jazyku
- 5) přirozený jazykový vývoj

Poslední skupinu tvořily opět odpovědi neodůvodněné ničím (viz „bez“).

První skupinu představují důvody, v nichž se studenti odvolávají na „zvyk“, jinými slovy na to, že současná pravidla jsou už zaběhnutá, že český pravopis má svou tradici, že už ho mají naučený a nechtěli by se ho přeučovat nebo že je povinností každého z nás dobře znát a ovládat svou mateřštinu. Do skupiny „není důvod“ spadají odpovědi studentů, kteří si myslí, že pro zjednodušování českého pravopisu není důvod, když do teď vše fungovalo. Někteří z nich mají pocit, že by zjednodušení nikam nevedlo, jiným zase současný pravopis vyhovuje a zvládají ho, ostatní mají za to, že český pravopis není tak složitý, aby se nedal naučit. Kategorie „chaos“ zahrnuje důvody, které vyjadřují obavu z toho, že by úprava pravopisných pravidel vyvolala pouze zmatek a způsobila zbytečné komplikace (mezi nimi mimo jiné např. to, že by se všichni museli nová pravidla znovu naučit), respektive že by se zjednodušením vycházelo vstříc méně inteligentním jedincům, což by podpořilo všeobecnou degeneraci „moderního (konzumního) člověka“. Do čtvrté skupiny („citový vztah k jazyku“) patří odpovědi studentů, kteří by se bránili změně kvůli citovému vztahu, který k češtině chovají. Ti varují před zjednodušením pravopisu buď poukazem na nutnost zachování kvalit českého jazyka, který je nositelem naší národní (jazykové) specifčnosti, nebo na to, že krása češtiny tkví právě v její složitosti. Pod kategorií „přirozený jazykový vývoj“ jsem pak zařadila důvody, které zdůrazňovaly, že v otázce (pravopisných) změn se musí nechat volný průběh přirozenému vývoji jazyka, který k nim sám dříve nebo později buď dospěje, anebo ne.

otázka č. 10: typy důvodů PROTI							
		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
1	zvyk	8	14%	4	15%	12	15%
2	není důvod	18	33%	8	31%	26	32%
3	chaos	16	29%	5	19%	21	26%
4	citový vztah k jazyku	6	11%	5	19%	11	14%
5	přirozený jazykový vývoj	2	4%	0	0%	2	2%
6	bez	5	9%	4	16%	9	11%

otázka č. 10 - typy důvodů PROTI celkem

Z tabulky je zřejmé, že nejčastěji by se studenti stavěli proti případným úpravám platných pravopisných pravidel proto, že je považují za neopodstatněné (viz 32 % u „není důvod“). Druhou nejpoužívanější výhradou je s 26 % tvrzení, že by změny přinesly „chaos“⁸¹. 15 % odpůrců zjednodušení argumentuje tím, že už jsou na současný pravopis zvyklí (viz „zvyk“), 14 % z nich hájí svůj postoj vyzdvihováním emocí, které k českému jazyku pociťují (viz „citový vztah k jazyku“⁸²). 11 % své odmítavé stanovisko nijak nepodepřelo (viz „bez“) a 2 % by změnám nechala volný, tedy nikým neiniciováný průběh (viz „přirozený jazykový vývoj“).

Pro Ostravu a Olomouc zde platí totéž, co u důvodů, které hovořily ve prospěch možných pravopisných úprav. Odhlédneme-li od toho, že v Ostravě by se zjednodušením nesouhlasilo dvakrát více studentů než v Olomouci⁸³, pak jsou rozdíly v četnosti jednotlivých kategorií jen minimální.

Příklady důvodů PROTI

1) zvyk

„Český pravopis je už pro mnoho lidí zažitý“

„Lidé jsou již na pravopis zvyklí, myslím, že by tuto změnu moc neuvítali.“

„Když už jsem se to musel naučit, tak ať se to používá.“

⁸¹ Přesvědčení, že by radikální změna pravopisu znamenala pouze zbytečné obtíže, vedlo také k tomu, že se většina respondentů, kteří by jinak úpravu pravopisných zásad uvítali, klonila spíše jen ke zjednodušení obtížných pravidel než k jakýmkoli výraznějším zásahům – srov. Otázka č. 9.

⁸² Už jen pouhá skutečnost, že někteří studenti sami od sebe zdůvodňovali svůj názor vlastním citovým vztahem k češtině, svědčí o tom, že jejich do jisté míry laxní přístup k českému jazyku coby předmětu školní výuky nelze automaticky vztahovat také na češtinu jako jejich mateřský jazyk, tedy jako základní prostředek jejich komunikace s okolím – viz Otázka č. 1.

⁸³ srov. Otázka č. 9

2) není důvod

„Není důvod zjednodušit český pravopis.“

„Fungovalo to dodnes, tak proč by to nemohlo fungovat i nadále.“

„Vyhovuje mi to tak.“

„Nemyslím si, že je český pravopis natolik obtížný, že by se jej někdo s trochou vůle nedokázal naučit.“

3) chaos

„Podle mě by přinesla změna pouze více komplikací.“

„Bylo by to ještě obtížnější se to přeučovat, pro všechny.“

„Změna by znamenala chaos. Měli by s tím problémy hlavně lidé, kteří jsou na pravidla zvyklí. Musely by se upravit učebnice, které by vyhovovaly novému pravopisu.“

„Myslím že dalšími změnami a zjednodušením by se jen přispělo k celkové degeneraci obyvatel.“

4) citový vztah k jazyku

„Čeština má možná pár chyb, ale líbí se mi taková, jaká je.“

„Každý národ má svůj jazyk, a ten by měl být zachován v jisté dané formě beze změn.“

„Myslím si, že český jazyk je krásný z části i pro svou obtížnost...“

„stálé zjednodušování by vedlo ke ztrátám kvalit jazyka“

5) přirozený jazykový vývoj

„Myslím si, že by se jazyk měl vyvíjet svobodně a přirozeně a jen s malými zásahy do jeho pravidel.“

„Jazyk je orgán stále pracující, vyvíjející se. Svou cestu ke "zlepšení" si časem najde sám.“

6) důvody odpovídající více kategoriím

„Vyhovuje mi, navíc se jedná o tradiční záležitost.“

„Neměnila bych to, protože by s tím bylo mnoho zbytečných problémů a myslím si že náš pravopis není až tak těžký, že by se musel zjednodušovat.“

„Současný stav češtiny mi vyhovuje, i když některá pravidla jsou opravdu složitá Zjednodušením by jazyk ztratil krásu.“

Následující tři kategorie diferencují odpovědi studentů, kteří nevěděli, zda se postavit za úpravu současného pravopisu nebo proti ní:

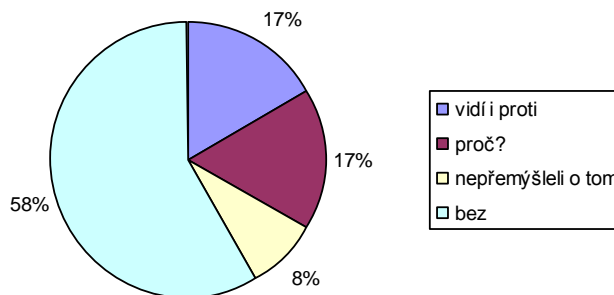
- 1) vidí i proti
- 2) proč?
- 3) nepřemýšleli o tom

Čtvrtou skupinou jsou odpovědi „bez“ důvodu.

Kategorie „vidí i proti“ je vyhrazena zdůvodněním, z nichž vyplývá, že příčinou nerozhodnosti jejich autorů v otázce zjednodušení pravopisu je skutečnost, že jsou si vědomi jak jeho pozitivních, tak negativních důsledků. Druhá skupina („proč?“) patří důvodům, jejichž autoři nevědí, proč by se český pravopis měl měnit. A třetí skupinu tvoří odpovědi studentů, kteří o tomto problému ještě nikdy nepřemýšleli.

otázka č. 10: typy důvodů NEVÍ							
		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
1	vidí i proti	2	33%	0	0%	2	17%
2	proč?	1	17%	1	17%	2	17%
3	nepřemýšleli o tom	1	17%	0	0%	1	8%
4	bez	2	33%	5	83%	7	58%

otázka č. 10 - typy důvodů NEVÍ

Mezi studenty, kteří nezaujali ke změně pravopisných pravidel jednoznačné stanovisko, většina (58 %) ke své odpovědi žádné zdůvodnění nenapsala, tedy by se dalo říct, že „prostě neví“. Ke kategoriím „vidí i proti“ a „proč?“ se řadí shodně 17 % důvodů, proč studenti nevědí, zda by s úpravou souhlasili či nikoli, a konečně jeden ze studentů (8 %) připustil, že o tom neuvažoval.

Tím, že by zjednodušení pravopisu mělo svá pro i proti, argumentovali pouze studenti z Ostravy, z Olomouce žádný.

Příklady důvodů NEVÍ

1) vidí i proti

„Na jednu stranu je pravda, že některé oblasti našeho mateřského jazyka jsou celkem těžké, ale také by bylo hodně těžké zvykat si nová pravidla.“

2) proč?

„Nemyslím si, že je důvod měnit pravopis. Není důvod.“

„Nepřipadá mi, že by se ČJ měla nějak zjednodušovat.“

3) nepřemýšleli o tom

„Nikdy jsem nad tím nepřemýšlela“

Od podrobnějšího srovnání s výsledky výzkumu ČSAV v tomto případě upustím, a to zejména proto, že procentuálně nejvíce důvodů, které dotazovaní uváděli, zařadili pracovníci ústavu pro výzkum veřejného mínění do velmi vágně definovaných kategorií „různé konkrétní/obecné důvody ‚pro‘/‚proti““. Tedy shrňme jen obecně, že důvody respondentů pro zjednodušení poukazyvaly na to, že v tehdejší pravopise bylo málo systému a mnoho výjimek a že by se tudíž jeho zjednodušením ušetřil čas při výuce českého jazyka, usnadnila by se práce učitelům a stoupl by počet těch, kteří pravopis ovládají. Argumenty proti zjednodušení jednak varovaly před dlouho trvajícím potížením, které by tím vzniklo, vyvolaly chaos a jen zatěžovaly ty, kteří již znali tehdejší pravopis, jednak se pohoršovaly nad tím, že zjednodušení by bylo projevem neúcty ke kulturní tradici a že by to byl ústupek méně inteligentním.⁸⁴ Šlo tedy o velice podobné důvody jako i v mém šetření.

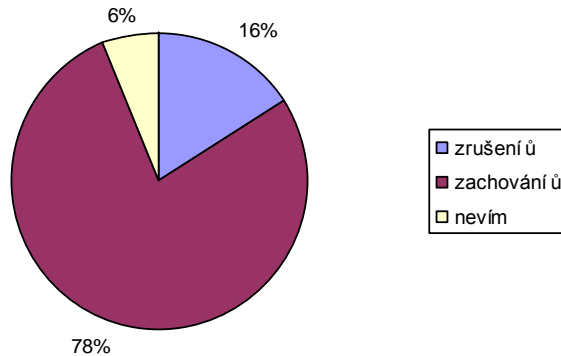
3.2.2 Otázky ke konkrétním návrhům možných pravopisných úprav

Otázka č. 11: Z historických důvodů se dlouhé ú zapisuje v češtině dvěma způsoby, buď s čárkou, nebo s kroužkem, přestože výslovnost je v obou případech stejná. Byli byste pro, nebo proti návrhu zrušit ů s kroužkem a psát všude ú s čárkou? Znamenalo by to např. psát *dúvod*, *domú*, *vúl*, *púsobivý*, *zústat* apod.

⁸⁴ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 29–32

otázka č. 11		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	jsem pro zrušení ů	9	13%	14	19%	23	16%
b)	jsem pro zachování ů	59	84%	53	72%	112	78%
c)	nevím	2	3%	7	9%	9	6%

otázka č. 11 celkem

První z otázek zaměřených na postoje respondentů ke konkrétním návrhům případných pravopisných úprav se týkala možného zrušení *ů* s kroužkem, které se v českém pravopise zachovává pouze z historicko-etymologických důvodů⁸⁵.

Převážná většina studentů (78 %) by *ů* s kroužkem zachovala, jen necelá pětina (16 %) by byla pro jeho zrušení a 6 % označilo odpověď „nevím“ a nezaujalo tedy k tomuto problému jednoznačné stanovisko. Důvod, proč dotazovaní studenti nepovažují za nutné rušit *ů* s kroužkem, spočívá nejspíše v tom, že pravopisné pravidlo psaní *ú/ů* je velice jednoduché a jeho uplatňování nevyžaduje příliš intelektuální námahy.

V Ostravě i v Olomouci byly názory studentů na tuto otázku v podstatě shodné, jen v Olomouci se jich o něco více postavilo za zrušení *ů* s kroužkem (19 % proti 13 % v Ostravě) a o něco méně za jeho zachování (72 % proti 84 %), třikrát více olomouckých gymnazistů (9 % proti 3 %) se pak ohledně zrušení nebo zachování *ů* s kroužkem nemohlo rozhodnout a zakroužkovalo možnost „nevím“.

Koncem 60. let se mnohem více uživatelů klonilo ke zrušení *ů* s kroužkem, bez tohoto grafému by se tehdy obešlo celých 39 %⁸⁶ respondentů. Přesto více než

⁸⁵ vývoj: *ó > uo > ů* (diftongizace a následně opětovná monoftongizace)

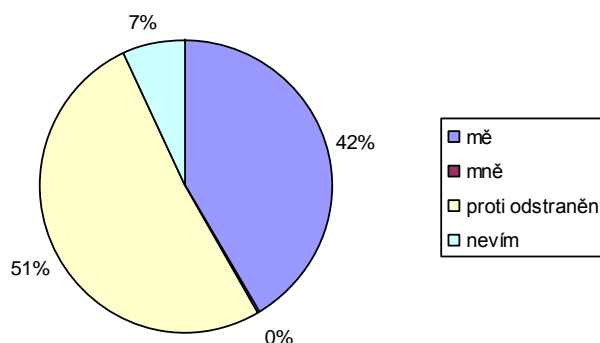
⁸⁶ V mém šetření bylo pro zrušení *ů* s kroužkem dvakrát méně dotázaných (16 %).

poloviční většina (53 %) ⁸⁷ by jej zachovala. 8 % dotázaných nevědělo, jak s *ů* s kroužkem naložit.

Otázka č. 12: Slabiky *mě* a *mně* se také vyslovují stejně, ale jejich grafická podoba se liší. Byli byste pro, nebo proti odstranění tohoto rozdílu? Který z možných způsobů psaní byste považovali za vhodnější?

otázka č. 12	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) zavést jednotné psaní <i>mě</i>	22	31%	38	51%	60	42%
b) zavést jednotné psaní <i>mně</i>	0	0%	0	0%	0	0%
c) jsem proti odstranění rozdílu	44	63%	30	41%	74	51%
d) nevím	4	6%	6	8%	10	7%

otázka č. 12 celkem

Úkolem této otázky bylo zjistit, jestli a jak by studenti upravili psaní *mě/mně*. Více než polovina (51 %) se jich vyslovila proti odstranění rozdílu v psaní těchto skupin, 42 % sympatizovalo se zavedením jednotného psaní *mě* a 7 % se vyhnulo jasné odpovědi volbou varianty „nevím“. Možnost zavedení jednotného psaní *mně* se nezamlouvala žádnému z dotázaných.

V Ostravě mělo odstranění rozdílu více nepřátel (63 %) než příznivců (31 %), z nichž všichni by volili raději zavedení jednotného psaní *mě*. V Olomouci tomu bylo právě naopak: nepatrně větší část tamních gymnazistů (51 %) by odstranění rozdílu uvítala a zavedla by jednotné psaní *mě*, proti by bylo 41 % z nich. V této otázce se tedy prokázal inovativnější postoj olomouckých studentů, který dali najevo už v otázce č. 9, zda by souhlasili se změnou současného pravopisu ⁸⁸.

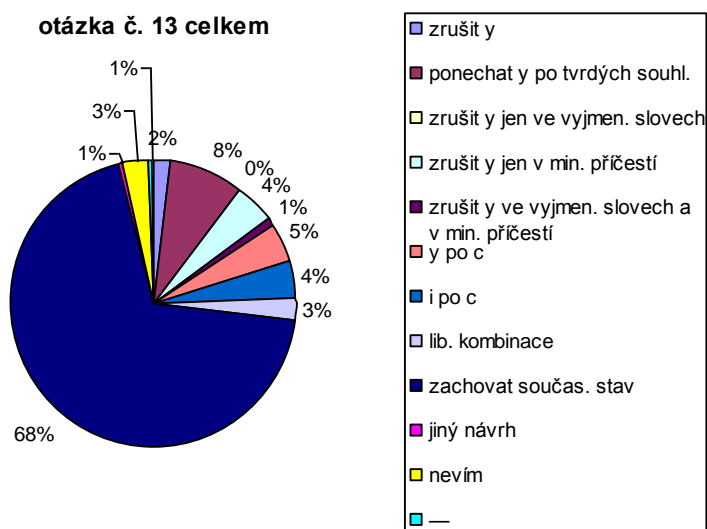
⁸⁷ Nyní hlasovalo pro zachování *ů* s kroužkem 78 % respondentů, což je zhruba o polovinu více než v r. 1968.

⁸⁸ srov. Otázka č. 9

Výzkum ČSAV dopadl v tomto případě následovně⁸⁹: pro důsledné psaní *mě* bylo 53 %⁹⁰ respondentů, pro důsledné psaní *mně* jen 7 %⁹¹, neodstraňovat rozdíl preferovalo 37 %⁹² a 3 % nedovedla tuto otázku posoudit.

Otázka č. 13: Se kterým z návrhů na úpravu psaní *i/y* byste souhlasili?

otázka č. 13		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	zcela odstranit y	0	0%	3	4%	3	2%
b)	ponechat y jen po tvrdých souhláskách	2	3%	11	13%	13	7%
c)	nahradit y měkkým i jen ve vyjmenovaných slovech	0	0%	0	0%	0	0%
d)	nahradit y měkkým i jen v minulém přičestí	1	1%	6	7%	7	5%
e)	nahradit y měkkým i ve vyjmenovaných slovech a v minulém přičestí	1	1%	0	0%	1	1%
f)	y po c v koncovce u jmen vzoru „hrad“, „předseda“, „žena“ a „město“	5	7%	2	2%	7	5%
g)	i po c v koncovce u jmen vzoru „hrad“, „předseda“, „žena“ a „město“	0	0%	6	7%	6	4%
h)	libovolná kombinace a) – g)	0	0%	4	5%	5	3%
i)	zachovat současný stav	60	87%	45	56%	105	68%
j)	jiný návrh	0	0%	1	1%	1	1%
k)	nevím	1	1%	3	4%	4	3%
—	neodpovědělo	0	0%	1	1%	1	1%

⁸⁹ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 35–36

⁹⁰ mezi mnou dotazovanými studenty to bylo 42 %, v Olomouci však 51 %

⁹¹ v mém výzkumu žádný z respondentů (0 %)

⁹² podle mého šetření však již více než polovina (51 %)

Otázka č. 13 se zabývala různými návrhy na úpravu psaní *i/y*. Jednalo se o nejrozsáhlejší otázku z celého dotazníku.

Většina dotazovaných gymnazistů (68 %) se vyslovila pro „zachování současného stavu psaní *i/y*“ a žádnou změnu by si tudíž v této pravopisné oblasti nepřála. Pro ostatní návrhy hlasovalo zanedbatelné množství respondentů, z toho nejvíce (7 %) pro možnost „ponechat psaní *y* po tvrdých souhláskách a v ostatních případech psát *i*“, zbývající návrhy nezískaly více než 5 % hlasů. Jeden student na tuto otázku vůbec neodpověděl. Svůj podíl na tom, že by studenti dávali přednost tomu, aby se pravidla psaní *i/y* nijak neměnila, má jistě i skutečnost, že právě zásady psaní *i/y* zřejmě ovládají nejlépe, neboť tuto problematiku zařadili mezi jevy, které ve škole nejvíce procvičovali⁹³.

V Ostravě bylo pro „zachování současného stavu psaní *i/y*“ téměř o polovinu více studentů (60, tj. 87 %) než v Olomouci, přesto i tam se pro tuto možnost vyjádřila nadpoloviční většina (45, tj. 56 %). Upozorníme však ještě, že z olomouckých studentů, kteří zakroužkovali některý z ostatních návrhů, by jich nejvíce (13 %) ponechalo *y* po tvrdých souhláskách a všude jinde psalo *i*. Rovněž je zajímavé, že jak v Ostravě, tak v Olomouci by 7 % dotázaných odstranilo rozdílnost v psaní *i/y* po *c* v koncovce u jmen vzoru „hrad“, „předseda“, „žena“ a „město“ – viz možnosti f) a g). Avšak zatímco v Ostravě by studenti raději psali v těchto případech vždy tvrdé *y* po *c* (podle vzoru)⁹⁴, tak v Olomouci by zde naopak preferovali psaní měkkého *i* (protože *c* je měkká souhláska). Nakonec poznamenejme, že možnosti h), kam mohli studenti zapsat libovolnou kombinaci předchozích návrhů, využili jen čtyři studenti z Olomouce: jeden z nich by zkombinoval možnosti b) a d)⁹⁵ a tři by byli pro kombinaci možností d) a g)⁹⁶. Jiný návrh se pak objevil pouze jeden, znovu v Olomouci, a jeho autor by doporučoval „všude psát *y*“.

⁹³ Potvrdil se tedy předpoklad, že se studenti postaví v tomto případě spíše proti změně, protože se v této pravopisné oblasti dobře orientují – srov. Otázka č. 3.

⁹⁴ Je otázkou, zda bychom zde nemohli uvažovat o vlivu okolních slezských nářečí. Ovšem tuto variantu prosazuje rovněž Robert Adam ve svém článku „Bezokopný úval známý svými hicy předlohou skici mistra Kopanici.“ Je *c* měkké, nebo obojetné? (NR, 2003/4), kde argumentuje právě principem tvaroslovné analogie s deklinačním vzorem.

⁹⁵ tj. ponechat *y* jen po tvrdých souhláskách a nahradit *y* měkkým *i* v jen minulém přičestí Protože obě tyto možnosti zahrnují zároveň tu druhou, bude výsledkem jejich kombinace vždy buď jedna, nebo druhá, jinak bychom museli přistoupit na to, že vždy jedna z nich nebude platit zcela. Jak si to tedy dotyčný student představoval, je poněkud sporné.

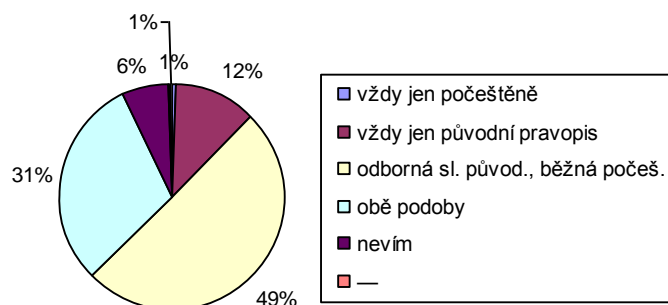
⁹⁶ tj. nahradit *y* měkkým *i* jen v minulém přičestí a navíc psát *i* také po *c* v koncovce u jmen vzoru „hrad“, „předseda“, „žena“ a „město“ (tyto možnosti zkombinovat lze)

V r. 1968 se většina respondentů (65 %) ⁹⁷ vyslovila pro zachování současného stavu v psaní *i* a *y* a jen 29 % ⁹⁸ se přiklonilo k některému ze čtyř ⁹⁹ předložených návrhů na úpravu psaní *i/y*, přičemž nejčastěji voleným návrhem (15 %) ¹⁰⁰ bylo ponechat *y* ve slabikách *hy*, *chy*, *ky*, *ry*, *dy*, *ty*, *ny* ¹⁰¹ a v ostatních případech ho odstranit ¹⁰².

Otázka č. 14: Co byste doporučili pro psaní přejatých slov?

otázka č. 14		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	užívat vždy jen počeštěnou podobu	0	0%	1	1%	1	1%
b)	užívat důsledně jen původní pravopis slova	4	6%	13	18%	17	12%
c)	u odborných slov ponechat původní pravopis, běžná slova psát počeštěně	42	60%	30	41%	72	49%
d)	připouštět ve všech případech obě podoby	21	30%	23	31%	44	31%
e)	nevím	3	4%	6	8%	9	6%
—	neodpovědělo	0	0%	1	1%	1	1%

otázka č. 14 celkem

Zda a popřípadě jak by studenti upravili psaní přejatých slov, zjišťovala otázka č. 14. K posouzení jim byly předloženy čtyři různé návrhy.

Nejvíce studentů (49 %) by doporučilo „u slov úzce odborných ponechat původní pravopis, kdežto běžná slova psát počeštěně“. V tomto případě se tedy

⁹⁷ podobně 68 % z mého šetření

⁹⁸ v mém výzkumu 24 %, tj. součet procent u možností a) – g)

⁹⁹ Mnou dotazovaní studenti měli k dispozici návrhů sedm.

¹⁰⁰ se 7 % nejčastějším návrhem i v mém šetření

¹⁰¹ tj. po tvrdých souhláskách

¹⁰² viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 37–39

většina vyjádřila pro změnu současného stavu, pro běžného uživatele ovšem nepříliš výraznou, protože s „úzcе odbornými“ výrazy nepřichází do styku tak často, aby cítil potřebu věnovat pozornost tomu, jak se píší (nejspíše také proto, že jim většinou ani nerozumí). I to mohlo být důvodem volby této odpovědi. Otázkou však zůstává, podle jakých kritérií by se určovalo, která slova (i z okruhu původně „úzcе odborných“ termínů) už lze řadit mezi „běžná“ a které ještě ne. Druhou pozici zaujala možnost „připouštět psaní obou podob ve všech případech“, kterou označilo 31 % respondentů, pro variantu „užívat důsledně jen původní (nepočestěný) pravopis slova“ hlasovalo 12 % a 6 % se nemohlo rozhodnout pro žádný z předložených návrhů (viz „nevím“). Odpověď „užívat vždy jen počestěnou podobu psaní podle výslovnosti slova v češtině“ zvolil pouze jeden student (1 %) a jeden student tuto otázku nezodpověděl.

V Ostravě bylo téměř o polovinu více studentů (60 % proti 41 % v Olomouci) pro variantu „u slov úzcе odborných ponechat původní pravopis, kdežto běžná slova psát počestěně“. V Olomouci získala třikrát více hlasů než v Ostravě možnost užívat důsledně jen původní pravopis (18 % proti 6 %), a dvakrát více studentů označilo v Olomouci odpověď „nevím“ (8 % proti 4 %).

Podle výzkumu Akademie věd z r. 1968 by dotazovaní z největší části (40 %) ¹⁰³ podpořili všeobecné užívání dublet, tj. připouštěli by ve všech případech psaní obou podob. Pro návrh ponechat původní pravopis u slov úzcе odborných, kdežto běžná slova psát shodně s výslovností se vyjádřilo 35 % ¹⁰⁴ respondentů a zhruba čtvrtina (24 %) ¹⁰⁵ byla pro počestění přejatých slov ve shodě s českou výslovností ¹⁰⁶.

¹⁰³ Návrh připouštět ve všech případech psaní obou podob upřednostnilo v mém výzkumu jen 31 % studentů.

¹⁰⁴ Tuto možnost zvolil v mém šetření největší počet respondentů (49 %).

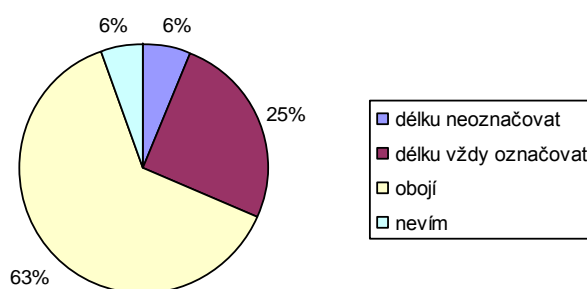
¹⁰⁵ Pro důsledné počestování přejatých slov se v mém výzkumu vyslovil pouze jediný student (1 %). Zato by 12 % studentů doporučilo užívat důsledně jen původní pravopis. (Tato možnost se ve výzkumu ČSAV mezi nabízenými odpověďmi vůbec nevyskytovala.) Tento fakt souvisí nejspíše s daleko lepšími znalostmi cizích jazyků (mnohdy i více než jednoho) u dnešních studentů, za které vděčí změně politických a kulturních poměrů v naší zemi po Sametové revoluci v r. 1989.

¹⁰⁶ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 41–42

Otázka č. 15: U některých přejatých slov kolísá výslovnost délky samohlásek. Označení nebo neoznačení délky v písmu má vliv na ustálení výslovnosti. Který z uvedených způsobů by Vám vyhovoval nejvíce?

otázka č. 15		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	délku neoznačovat	5	7%	4	5%	9	6%
b)	délku vždy označovat	20	29%	16	22%	36	25%
c)	připustit obojí	43	61%	48	65%	91	63%
d)	nevím	2	3%	6	8%	8	6%

otázka č. 15 celkem

V této otázce, v pořadí druhé týkající se pravopisu cizích slov v češtině, se respondenti měli vyjádřit k navrhovaným možnostem označování kvantity v přejatých slovech.

Většina respondentů (63 %) by se přikláněla k tomu „připustit obojí“ a mít tedy možnost délku označit i neoznačit. Znovu by tudíž i v tomto případě studenti ocenili změnu stávajících pravidel, avšak opět víceméně „kosmetickou“. Pravděpodobně nikdo z běžných uživatelů jazyka totiž nejspíše soustavně nekonzultuje Pravidla českého pravopisu, aby se přesvědčil, jestli se právě dané slovo píše jenom krátce, nebo jenom dlouze, a zvolí tu pravopisnou podobu, která odráží jím preferovanou výslovnost (krátkou nebo dlouhou). Proto by se dalo říct, že by studenti v této oblasti uvítali přiblížení platných pravopisných zásad běžné praxi. Nehledě na to, že mít k dispozici dvě kodifikované podoby psaní je pro pisatele nesporně velmi výhodné, neboť si může být jist, že nemůže udělat chybu. Čtvrtina dotázaných studentů (25 %) by pak dávala přednost tomu „délku v písmu vždy označovat“ a po 6 % hlasů obdržely odpovědi „délku v písmu neoznačovat“ a „nevím“.

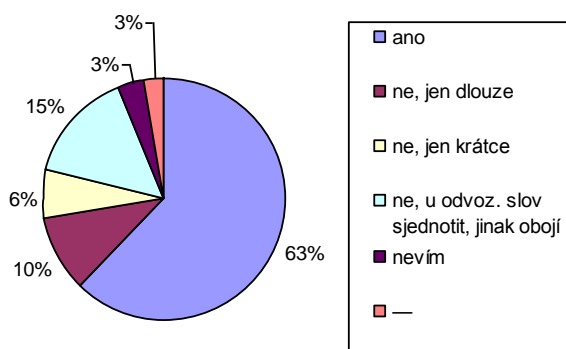
Výsledky získané v Ostravě a v Olomouci se nijak výrazně neliší.

Názory aktivních uživatelů jazyka na tuto pravopisnou otázku byly ve výzkumu ČSAV mnohem méně vyhraněné a procentuální podpora jednotlivých návrhů byla tudíž daleko vyrovnanější: 40 % respondentů dalo přednost dubletám a zbývajících 60 %¹⁰⁷ se přiklonilo buď k prvnímu („krátkému“), nebo druhému („dlouhému“) způsobu psaní, přitom převažovaly sympatie pro krátké¹⁰⁸ psaní samohlásek (35 % proti 25 % pro psaní dlouhé)¹⁰⁹.

Otázka č. 16: Ponechali byste možnost dvojího psaní u slov jako odesílatel – odesilatel, umývadlo – umyvadlo, láhev – lahev apod.?

otázka č. 16		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	ano, ponechali	40	57%	49	66%	89	63%
b)	ne, zavedl/a bych jen dlouhou variantu	8	11%	7	9%	15	10%
c)	ne, zavedl/a bych jen krátkou variantu	4	6%	5	7%	9	6%
d)	ne, u odvozených slov sjednotit se slovem základovým, jinak ponechat dvojí možnost psaní	11	16%	11	15%	22	15%
e)	nevím	3	4%	2	3%	5	3%
—	neodpovědělo	4	6%	0	0%	4	3%

otázka č. 16 celkem

¹⁰⁷ podle mého šetření v přesně opačném poměru: 63 % pro dublety a zbývajících 37 % zvolilo buď „krátký“, nebo „dlouhý“ způsob psaní, nebo se k otázce nevyjádřilo (viz „nevím“)

¹⁰⁸ mnou dotazovaní studenti by naopak z větší části preferovali psaní dlouhé, tj. délku v písmu vždy označovat (25 %), pro krátké psaní (tj. délku v písmu neoznačovat) se jich vyslovilo jen 6 %

¹⁰⁹ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 42–43

V jistém smyslu v návaznosti na otázku předcházející bylo cílem této otázky zhodnotit názory dotazovaných studentů na problematiku délky samohlásek ve slovech domácích.

Největší část respondentů (63 %) by u slov, která je možné psát dvojnásobem, možnost obojího psaní (buď krátce, nebo dlouze) ponechala. O výhodnosti dvojnásobného pravopisu slova pro pisatele již byla řeč výše¹¹⁰ a platí to dvojnásob, připomeneme-li si, že délku samohlásek ve slovech domácích zařadili studenti na první místo mezi pravopisnými jevy, jejichž procvičování se ve škole věnovali nejméně¹¹¹. Nemálo příznivců si získala také možnost u odvozených slov sjednotit označení délky se slovem základovým, jinak ponechat dvojnásobnou možnost psaní (15 %) a poté odpověď zavést pouze variantu s dlouhou samohláskou (10 %). 6 % studentů by zavedlo pouze variantu s dlouhou samohláskou a zbývajících 6 % z nich na tuto otázku vůbec neodpovědělo nebo se jednoznačné odpovědi vyhnulo volbou varianty „nevím“. Stejně jako v předchozí otázce by tedy i zde většina studentů nejvíce ocenila návrh zůstat u tolerance dublet.

Mezi výsledky z Ostravy a z Olomouce opět nebyl výraznější rozdíl.

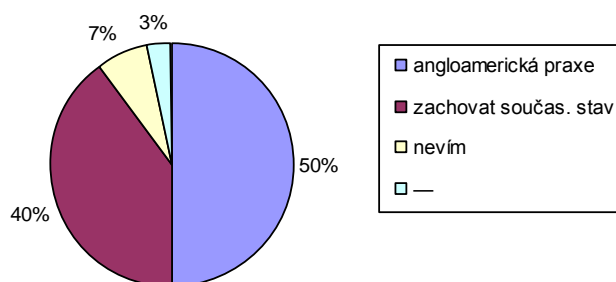
Otázka č 17: Byli byste pro zjednodušení pravidel psaní velkých písmen? Pro kterou z následujících možností byste hlasovali?

otázka č. 17		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	vzít si příklad z anglosaské praxe	31	44%	41	56%	72	50%
b)	zachovat současný stav	30	43%	27	36%	57	40%
c)	nevím	6	9%	4	5%	10	7%
—	neodpovědělo	3	4%	2	3%	5	3%

¹¹⁰ srov. Otázka č. 15

¹¹¹ Viz Otázka č. 4. Zde se tudíž ukazuje jako platný druhý z předpokladů, a to že studenti budou chtít zachovat současný stav, protože nynější pravopisná pravidla stanovená v této oblasti považují za samozřejmá, či naopak za natolik okrajová, že nevyžadují větší pozornost.

otázka č. 17 celkem

Problematicke možného zjednodušení poměrně komplikovaných pravidel pro psaní velkých písmen se věnovala otázka č. 17.

Postoj studentů k této otázce je zjevně ještě ne zcela vykrystalizovaný, neboť polovina z nich (50 %) by uvítala, kdybychom se nechali inspirovat anglosaskou praxí a psali ve vlastních jménech a jiných názvech všechna slova kromě předložek velkým písmenem, zatímco necelá druhá polovina (40 %) by stranila spíše zachování současného stavu. Zbývá část gymnazistů (10 %) se k této otázce nevyjádřila konkrétně (7 % označilo odpověď „nevím“ a 3 % neoznačila žádnou z možností). Tato značná nevyhraněnost studentského stanoviska, co se týče tohoto problému, může jistě souviset s tím, že psaní velkých písmen patří ve školní výuce k nejprocvičovanějším pravopisným jevům¹¹² a studenti by tudíž měli pravidla jejich psaní velmi dobře ovládat. Přesto by bylo možné konstatovat, že většina dotázaných studentů (byť nevýrazná) by byla nakloněna změně pravopisných zásad v této oblasti. Jak zde již totiž bylo řečeno, jsou současná pravidla pro psaní velkých písmen dosti složitá a mnohdy rozporuplná¹¹³ a přijetí anglosaské praxe by znamenalo jejich zmechanizování¹¹⁴. Navíc velká písmena nepatří právě k vizuálně nejdráždivějším jevům¹¹⁵, takže by mnozí uživatelé možná ani nepostřehli rozdíl.

Výsledky průzkumu mezi ostravskými a olomouckými studenty jsou znovu téměř totožné. Jen v Ostravě je poměr mezi počtem studentů, kteří by si vzali příklad z anglosaské praxe, a těmi, kteří by raději zachovali současný stav,

¹¹² Viz Otázka č. 3. V tomto případě se potvrdil předpoklad, že studenti by v této oblasti změnu spíše přivítali, protože momentálně platná pravidla jsou obtížná a nepřehledná.

¹¹³ srov. ŠAUR, V.: Otevřené otázky pravopisu víceslovných vlastních jmen, in *Spisovnost a nespisovnost: zdroje, proměny a perspektivy*, Brno 2004, s. 37–39

¹¹⁴ pisatel by je mohl aplikovat prakticky bez přemýšlení

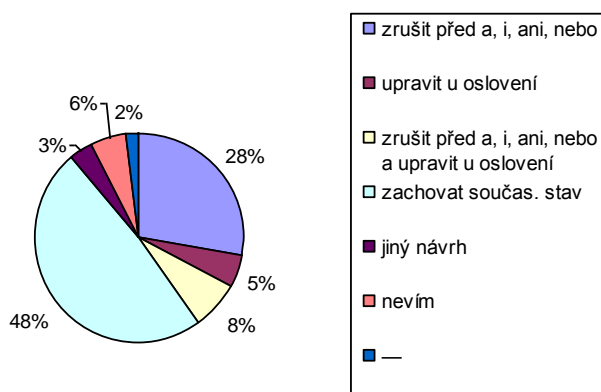
¹¹⁵ tzn. čtenář nemusí zaznamenat chybu na první pohled (na rozdíl od i/y například)

skutečně nejvyrovnanější (44 % ku 43 %). Rozdíl tu činí pouze jediný hlas navíc pro návrh poučit se z praxe na západě.

Otázka č. 18: S jakým návrhem na úpravu psaní čárek ve větě byste souhlasili?

otázka č. 18		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	zrušit psaní čárky před a, i, ani, nebo ve významu jiném než slučovacím	10	14%	30	42%	40	28%
b)	upravit u oslovení	3	4%	4	5%	7	5%
	oslovení čárkami vůbec neoddělovat	2	67%	1	25%	3	43%
	psát čárku pouze za oslovením	0	0%	3	75%	3	43%
	psát čárku jen před oslovením	0	0%	0	0%	0	0%
	neodpovědělo	1	33%	0	0%	1	14%
c)	zrušit před a, i, ani, nebo a upravit u oslovení	4	6%	7	9%	11	8%
	oslovení čárkami vůbec neoddělovat	2	50%	3	42%	5	46%
	psát čárku pouze za oslovením	1	25%	2	29%	3	27%
	psát čárku jen před oslovením	1	25%	0	0%	1	9%
	neodpovědělo	0	0%	2	29%	2	18%
d)	zachovat současný stav	44	64%	26	35%	70	48%
e)	jiný návrh	1	1%	4	5%	5	3%
f)	nevím	5	7%	3	4%	8	6%
—	neodpovědělo	3	4%	0	0%	3	2%

otázka č. 18 celkem

Tato otázka se věnovala názorům respondentů na možnou úpravu psaní čárek ve větě. Celkově nejvíce dotázaných (48 %) by bylo pro zachování současného stavu, což bychom jistě mohli opět přičíst na vrub tomu, že interpunkce figurovala mezi pravopisnými jevy, jejichž procvičování byla ve výuce věnována největší

pozornost¹¹⁶. Jako druhý nejpřijatelnější se ukázal být návrh „zrušit psaní čárky před spojkami *a, i, ani, nebo, či* užitých ve významu jiném než slučovacím“ (28 %). 8 % dotázaných by pak uvítalo předcházející návrh spolu s úpravou psaní čárky u oslovení, přičemž většina z nich by dala přednost tomu „oslovení čárkami vůbec neoddělovat“. Jen pro úpravu psaní čárky u oslovení se vyslovilo 5 % respondentů, z nichž přesně stejný počet hlasoval jak pro možnost „oslovení čárkami vůbec neoddělovat“, tak pro variantu „psát čárku pouze za oslovením“. Dohromady 8 % studentů se jasné odpovědi vyhnulo (6 % označilo „nevím“ a 2 % neodpověděla) a pět gymnazistů (3 %) přišlo s vlastním doporučením (viz „jiný návrh“). Jeden by psal čárky jen před spojkami a nikde jinde, dva by všechny čárky úplně zrušili a z vyjádření zbývajících dvou studentů nebylo možné vyvodit, co by vlastně navrhovali.

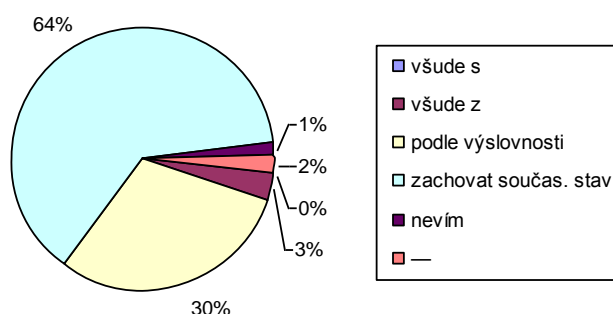
Mnohem výrazněji se pro zachování současného stavu vyjádřili studenti v Ostravě (67 %). Naopak v Olomouci by největší část studentů (42 %) zrušila psaní čárky před spojkami *a, i, ani, nebo, či* užitých v jiném než slučovacím významu. Olomoučtí gymnazisté by se tedy této drobné změně v pravidlech interpunkce nebránili. Nejspíše proto, že by šlo znovu o úpravu velmi nenápadnou, které by si mnozí ani nevšimli. Nepřítomná čárka by jim totiž chyběla tím méně, čím více mají zažitou klasickou školní poučku, že před těmito spojkami se čárka nepíše. V podstatě stejný počet studentů by pak v obou městech volil variantu upravit psaní čárky u oslovení. Avšak zatímco v Ostravě by dvě třetiny z těchto studentů preferovaly návrh „oslovení čárkami vůbec neoddělovat“, v Olomouci by tři čtvrtiny z nich daly přednost psaní čárky pouze za oslovením. Nakonec už snad jen poznamenejme, že čtyři z pěti studentů, kteří přispěli svým vlastním návrhem, byli z Olomouce.

Otázka č. 19: S jakou úpravou psaní předpon s/z byste souhlasili (změny by se netýkaly slov, u nichž předpona s/z rozlišuje jejich význam)?

otázka č. 19		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	psát všude s	0	0%	0	0%	0	0%
b)	psát všude z	3	4%	2	3%	5	3%
c)	přizpůsobit pravopis výslovnosti	14	20%	29	39%	43	30%
d)	zachovat současný stav	49	71%	42	57%	91	64%
e)	nevím	1	1%	1	1%	2	1%
—	nezodpovědělo	3	4%	0	0%	3	2%

¹¹⁶ Stejně jako u psaní i/y se tedy znovu i zde potvrdil předpoklad, že studenti v tomto případě nebudou nakloněni změně, protože pravidla psaní čárek zřejmě ovládají dosti uspokojivě – srov. Otázka č. 3.

otázka č. 19 celkem

Úkolem této otázky bylo zjistit, zda by studenti souhlasili s některou navrhovanou úpravou psaní předpon s/z.

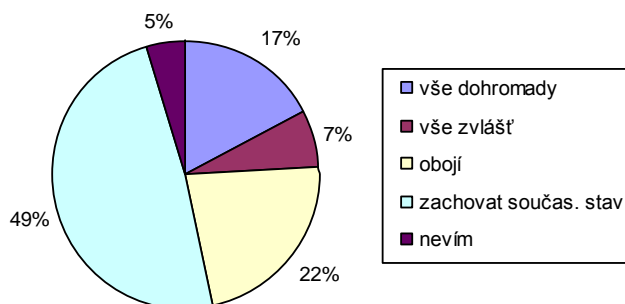
Mezi studenty zde opět zvítězila možnost „zachovat současný stav“, která získala 64 % hlasů. Na druhém místě za ní skončila odpověď „přizpůsobit pravopis výslovnosti“, se kterou by souhlasilo 30 % dotazovaných. Ostatní možnosti si nezískaly přízeň více než 3 % respondentů, přitom pro návrh „psát všude s“ nehlasoval vůbec nikdo. Tři studenti pak u této otázky neoznčili žádnou odpověď (viz „neodpovědělo“).

Jediný podstatnější rozdíl mezi výsledky v Ostravě a v Olomouci je ten, že v Ostravě se více studentů postavilo za zachování současného stavu a méně za přizpůsobení pravopisu výslovnosti, zatímco v Olomouci tomu bylo přesně naopak.

Otázka č. 20: Kterému návrhu ohledně psaní spřežek byste dali přednost (vynecháme-li z našich úvah ty spřežky, u nichž stále platí významová různost psaní dohromady a zvlášť, jako např. dokonce × do konce)?

otázka č. 20	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) psát vždy vše dohromady	9	13%	16	22%	25	17%
b) psát vždy vše zvlášť	7	10%	3	4%	10	7%
c) ponechat u všech obojí možnost psaní	17	24%	15	20%	32	22%
d) zachovat současný stav	33	47%	37	50%	70	49%
e) nevím	4	6%	3	4%	7	5%

otázka č. 20 celkem

Otázka č. 20 se zabývala preferencemi dotazovaných studentů v oblasti psaní spřežek. Téměř polovina respondentů (49 %) by se přikláněla k tomu „zachovat současný stav“. Také v tomto případě bychom mohli uvažovat o souvislosti tohoto „konzervativního“ stanoviska studentů s tím, že psaní předpon s/z bylo druhým nejméně ve škole procvičovaným jevem¹¹⁷. Obecně nejvýhodnější¹¹⁸ možnost „ponechat u všech obojí možnost psaní“ se zamlouvala 22 % dotázaných. 17 % by psalo vždy vše dohromady, naproti tomu „psát vždy vše zvlášť“ by chtělo jen 7 %. Ani jedno z navrhovaných „mechanických“ zjednodušení psaní předpon s/z si tedy nezískalo tolik příznivců, jak by se dalo očekávat. Posledních 5 % respondentů zakroužkovalo odpověď „nevím“.

Výsledky v Ostravě a v Olomouci se výrazněji liší pouze u druhé nejfrekventovanější odpovědi. V Ostravě by se totiž druhá největší část studentů (24 %) stavěla za ponechání obojí možnosti psaní u všech spřežek, ale v Olomouci by raději psali vše dohromady (22 %).

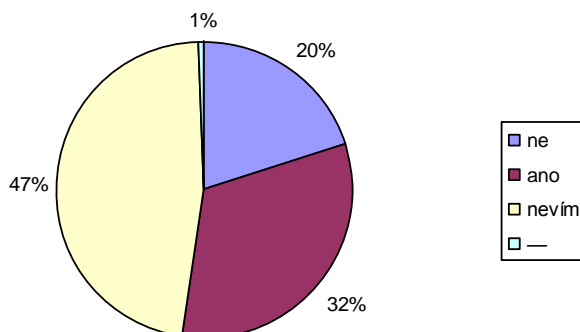
¹¹⁷ Viz Otázka č. 4. Zde tudíž znovu platí druhý vyslovený předpoklad, že totiž studenti nebudou chtít v této oblasti změnu pravidel, protože ta nyní jsou pro ně již samozřejmá, nebo naopak natolik okrajová, že není potřeba věnovat jim větší pozornost.

¹¹⁸ srov. Otázka č. 15 a 16

Otázka č. 21: Zachovali byste rozdíl v psaní přídavných jmen *chemicko-analytický* a *chemickoanalytický*? Víte, jaký mají význam?

otázka č. 21		Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a)	ne, protože obojí znamená totéž	15	21%	14	19%	29	20%
	chemický a analytický	10	67%	10	72%	20	69%
	přídavné jméno k chemická analýza	5	33%	1	7%	6	21%
	neodpovědělo	0	0%	3	21%	3	10%
b)	ano, protože dvojitý způsob psaní rozlišuje dva různé významy	20	29%	26	35%	46	32%
	se spojovníkem k chemická analýza, bez spojovníku = chemický a analytický	1	5%	11	42%	12	26%
	se spojovníkem = chemický a analytický, bez spojovníku k chemická analýza	18	90%	13	50%	31	67%
	neodpovědělo	1	5%	2	8%	3	7%
c)	nevím	34	49%	34	46%	68	47%
—	neodpovědělo	1	1%	0	0%	1	1%

otázka č. 21 celkem

Tato otázka sondovala, jaké povědomí mají gymnazisté o významovém rozdílu mezi psaním složených adjektiv se spojovníkem a bez něj. Jejím cílem bylo zjistit, zda studenti vědí, že takový významový rozdíl existuje, a jestli by kvůli němu zachovali u těchto přídavných jmen rozdílný způsob zápisu.

Nejvíce studentů se u této otázky uchýlilo k odpovědi „nevím“ (47 %). Důvodem mohlo být buď to, že opravdu nevěděli, že zde různý pravopis rozlišuje význam adjektiv, nebo to, že se jim o tom nechtělo v danou chvíli přemýšlet. Osobně se domnívám, že přestože podíl běžné studentské pohodlnosti tu nebude zanedbatelný, značná část studentů o existenci tohoto významového rozdílu

skutečně nevěděla, neboť se s touto oblastí pravopisu ve výuce prakticky nesetkala¹¹⁹. O tom, že dvojí způsob psaní rozlišuje u složených adjektiv dva různé významy, vědělo 32 % dotázaných studentů, kteří by proto u nich rozdíl v psaní zachovali. Přitom více než polovina těchto studentů (67 %) také znala správný význam obou grafických variant. 20 % respondentů pak konstatovalo, že rozlišování v písmu je zbytečné, protože se mylně domnívalo, že obojí zápis má stejný význam, z toho většina (69 %) měla za to, že obojí znamená „chemický a analytický“. Upozorníme ještě, že šest studentů sice zvolilo variantu a)¹²⁰ nebo b)¹²¹, ale podotázku významu už ponechalo bez odpovědi. Jeden student tuto otázku nezodpověděl vůbec.

Co se týče rozdílů ve výsledcích z Ostravy a z Olomouce, potom za zmínku stojí jedině to, že mezi studenty, kteří by kvůli různému významu zachovali rozdíl v psaní, znalo v Ostravě správný význam obou zápisů 90 % z nich. V Olomouci to byla jen polovina (50 %). Téměř celá druhá polovina (42 %) vybrala odpověď chybnou.

Otázka č. 22: Byli byste pro, nebo proti návrhu zjednodušit psaní n/nn? Pro který návrh byste byli?

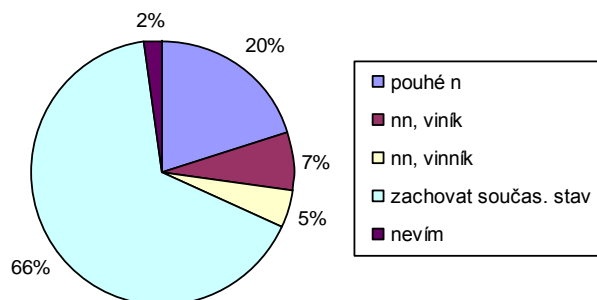
otázka č. 22	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) zrušit nn a psát všude pouhé n	6	9%	23	31%	29	20%
b) zavést jednotné psaní nn, avšak ponechat viník × vinný	6	9%	4	5%	10	7%
c) zavést jednotné psaní nn a zároveň sjednotit psaní na vinník, vinný	4	6%	3	4%	7	5%
d) zachovat současný stav	52	73%	43	59%	95	66%
e) nevím	2	3%	1	1%	3	2%

¹¹⁹ Srov. Otázka č. 4, kde bylo psaní složených přídavných jmen hodnoceno jako jeden z nejméně probíraných pravopisných jevů. I zde se tedy potvrdil druhý předpoklad ohledně těchto jevů vyslovený v otázce č. 4 – srov. pozn. 68 a 74.

¹²⁰ tj. ne, obojí znamená totéž

¹²¹ tj. ano, rozdílné psaní rozlišuje význam

otázka č. 22 celkem

Poslední navrhovanou změnou předloženou respondentům k posouzení, byla úprava psaní n/nn.

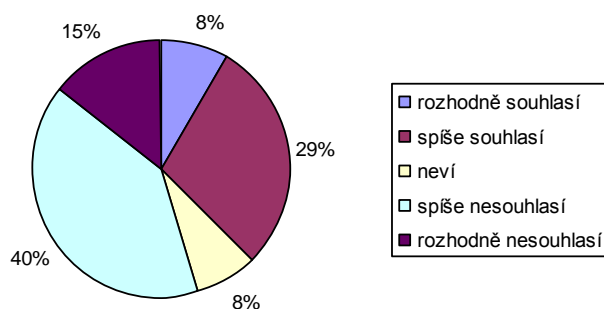
I v tomto případě se většina studentů (66 %) vyslovila pro zachování současného stavu. Návrh úplně „zrušit zdvojené *nn* a psát všude pouhé *n*“ by podporovalo 20 % dotázaných, 7 % by zavedlo jednotné psaní *nn*, avšak ponechalo odlišnosti v psaní příbuzných slov jako *viník* × *vinný* a 5 % by bylo pro jednotné psaní *nn* i pro sjednocení těchto odlišností. 2 % studentů zůstala u neutrálního postoje a zvolila odpověď „nevím“.

V Ostravě hájilo zachování současného stavu více studentů než v Olomouci (73 % proti 59 %) a podstatně méně jich zde bylo pro zrušení zdvojeného *nn* (9 % proti 31 %).

Otázka č. 23: Jaké je Vaše stanovisko? Se změnou současných pravopisných pravidel bych:

otázka č. 23	Ostrava	%	Olomouc	%	celkem	%
a) rozhodně souhlasil/a	3	4%	9	12%	12	8%
b) spíše souhlasil/a	15	21%	27	36%	42	29%
c) nevím	6	9%	5	7%	11	8%
d) spíše nesouhlasil/a	38	55%	20	27%	58	40%
e) rozhodně nesouhlasil/a	8	11%	13	18%	21	15%

otázka č. 23 celkem

Na úplný závěr dotazníku, tedy poté kdy se dotazovaní studenti dopodrobna seznámili s konkrétními možnostmi zjednodušení pravopisu, jim byla znovu položena otázka, zda by s úpravou současných pravidel souhlasili či nikoli. V tomto případě však bylo užito jiné techniky než u analogické otázky č. 9¹²², a to pětistupňového postojového žebříku.

Nesouhlas se změnou vyjádřilo celkem 55 % studentů, z toho krajně odmítavé stanovisko zaujalo 15 % (viz „rozhodně nesouhlasil/a“). Souhlas naopak vyjádřilo 37 % studentů, avšak z toho rozhodně kladně by se ke změně stavělo jen 8 % (viz „rozhodně souhlasil/a“). Zbývajících 8 % gymnazistů se k této otázce nepostavilo kladně ani záporně a zvolilo střední postojovou příčku, tzn. odpověď „nevím“. Většina respondentů by tedy se zjednodušením nynějších pravopisných pravidel nesouhlasila.

Výrazněji se proti případné změně vyslovili studenti v Ostravě, kde by s ní nesouhlasilo celkem 66 % z nich. V Olomouci by naopak největší část studentů (36 %) s úpravou spíše souhlasila¹²³. Sečteme-li však počty těch olomouckých studentů, kteří by obecně s úpravou souhlasili, a těch, kteří ji odmítají, zjistíme, že stav mezi těmito dvěma skupinami je velmi vyrovnaný (48 % proti 45 %). Názor respondentů z Olomouce je tedy v tomto bodě značně nevyhraněný.

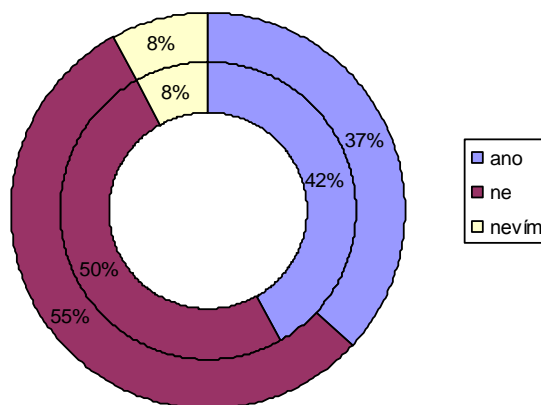
Obsahově se tato otázka do jisté míry překrývá s otázkou č. 9, porovnejme si tedy jejich výsledky.

¹²² Ta byla respondentům položena v první části dotazníku, tedy ještě před tím, než následovaly otázky věnované už konkrétním návrhům možných pravopisných změn.

¹²³ což se však v předchozích otázkách k jednotlivým možným úpravám příliš nepotvrdilo – srov. výše

č. 9 × č. 23	Ostrava %		Olomouc %		celkem %	
	č. 9	č. 23	č. 9	č. 23	č. 9	č. 23
ano	23%	25%	61%	48%	42%	37%
ne	68%	66%	31%	45%	50%	55%
nevím	9%	9%	8%	7%	8%	8%

č. 23 vs. č. 9 celkem

Celkově zde můžeme zaznamenat mírný pokles souhlasných stanovisek současně s mírným nárůstem stanovisek nesouhlasných. Tento stav plně koresponduje také se zjištěními ČSAV, ke kterým dospěla ve svém výzkumu z r. 1968. I tehdy se při první úvaze jevila respondentům myšlenka zjednodušení pravopisu jako velmi atraktivní, a většina z nich proto nejdříve vyjádřila souhlas s návrhem na úpravu pravopisných pravidel. Jakmile se však dotazovaní seznámili s podrobnostmi zjednodušení, převládly u mnohých námitky a překvapení nad novými podobami a projevil se u nich sklon ke změně jejich původního názoru¹²⁴.

Je však zajímavé, že zatímco v Olomouci v důsledku tohoto trendu došlo ke zhruba polovičnímu nárůstu odmítavých hlasů, v Ostravě se projevila tendence přesně opačná. Tam totiž došlo k nepatrnému poklesu mezi nesouhlasnými názory a k drobnému přírůstku ve skupině dotázaných, kteří by změnu hodnotili kladně. Zdá se tedy, že namísto odrazení respondentů, kteří by byli původně k úpravě svolní, zde naopak konkrétní návrhy zjednodušení ponoukly některé z dotázaných studentů, kteří nejprve změnu odmítali, k jejímu konečnému akceptování.

¹²⁴ viz *Názory na úpravu českého pravopisu*, s. 27 a 57

4. ZÁVĚR

Z výše prezentovaných výsledků vyplývá, že postoj dnešních gymnazistů k případné pravopisné reformě zdaleka není zcela jednoznačný. Nadpoloviční většina (55 %) by sice se změnami nesouhlasila, protože pro ně nevidí důvod nebo protože se obává chaosu, který by vyvolaly, přesto lze říci, že poměr mezi konzervativními a inovátorskými sklony studentů je velice vyrovnaný. To se zejména ukázalo předtím, než dotazovaní studenti získali konkrétnější představu o tom, kterých oblastí pravopisu by se úpravy mohly dotknout a co by mimo jiné mohly všechno zahrnovat¹²⁵. Dodejme, že z těch, kteří by byli ochotni případnou změnu akceptovat, protože český pravopis jim připadá zbytečně složitý, by většina schvalovala zjednodušení pouze obtížných pravidel, nikoli radikální zásah do pravopisné soustavy.

Téměř u všech konkrétních návrhů jednotlivých možných změn pravopisných pravidel se studenti z větší části stavěli za zachování současného stavu. To znamená, že by nerušili ů s kroužkem, zachovali by rozdíl v psaní mě/mně, nezjednodušovali by pravidla psaní i/y, ponechali by dvojí možnost označování délky u domácích slov typu *umývadlo* – *umyvadlo*, neupravovali by zásady psaní čárek ve větě ani psaní předpon s/z, neměli by pravidla pro psaní spřežek a konečně by se nevzdali zdvojeného *nn*.

V těch několika málo případech, kdy by studenty preferovaný návrh znamenal jistou změnu současné kodifikace, jednalo by se vždy o změnu tak nenápadnou, že by ji běžný uživatel nejspíše ani nezaregistroval, často také vedoucí k mechanickému (proto uživatelsky pohodlnému) zjednodušení nynějších komplikovaných a mnohdy si i odporujících pravidel pro daný jev stanovených. Takto by se studenti v otázce pravopisu přejatých slov přikláněli k poněkud problematickému návrhu ponechat původní pravopis u slov úzce odborných, kdežto běžná slova psát počestně, a také k tomu připustit u všech dvojí možnost psaní kvantity. Pro psaní velkých písmen by doporučovali vzít si příklad ze západní praxe.

Výsledky otázek v první části dotazníku věnovaných jednak postoji studentů k českému pravopisu vůbec a jednak školní praxi pravopisné výuky by se daly shrnout následovně:

¹²⁵ viz otázka č. 9 a její srovnání s otázkou č. 23

Studenti sami hodnotí své znalosti pravopisu jako velmi dobré, za nejobtížnější pravopisné jevy považují interpunkci, velká písmena a psaní spřežek¹²⁶, naopak jako nejjednodušší se jim zdá psaní ú/ů, délka samohlásek ve slovech domácích a také psaní n/nn a jiných souhláskových skupin. Co se týče používání jazykových příruček, v tomto bodě se studenti rozdělili zhruba na dvě poloviny: na ty, kteří se s příručkami radí, a na ty, kteří je nepoužívají. Nejčastěji vyhledávanou příručkou v první skupině byla Pravidla českého pravopisu. Drtivá většina studentů pak neví, kdy u nás došlo k poslední úpravě pravopisné kodifikace.

Výuka pravopisu na druhém stupni víceletých gymnázií již v podstatě neprobíhá nebo probíhá jen ve velmi omezené míře. Největší důraz je kladen na procvičování psaní i/y, interpunkce a velkých písmen, naproti tomu nejmenší pozornost se věnuje délce samohlásek ve slovech domácích, spřežkám a složeným adjektivům.

Tato zjištění ohledně hodnocení možné změny pravopisných zásad dnešními studenty jsou víceméně srovnatelná se závěry, ke kterým dospěla jak Československá akademie věd ve svém výzkumu prováděném v r. 1968¹²⁷, tak Jana Krejčová, autorka bakalářské práce *Postoje mladé generace k současné pravopisné normě*.

Lze říci, že na konci 60. let minulého století byli respondenti o něco otevřenější myšlence zjednodušení pravopisu, a to především jeho obtížných pravidel, ovšem pouze do chvíle, než z konkretizovaných otázek k jednotlivým pozměňovacím návrhům poznali, co všechno by takové zjednodušení obnášelo. Tehdy značná část z nich svůj názor změnila. Podobný posun v názorech se u dnešních gymnazistů neprojevil zdaleka tak výrazně, neboť už na začátku se větší část stavěla proti jakýmkoli úpravám.

Podobně ve výzkumu Jany Krejčové by respondenti naklonění případné změně kodifikace, souhlasili nanejvýš se zjednodušením některých obtížných pravidel, avšak když se měli rozhodnout pro některý z konkrétních návrhů, usoudili, že výhodnější pro ně bude zachovat současný stav beze změn.

¹²⁶ Navzdory tomu se však ani u interpunkce, ani u psaní spřežek nevyslovili pro žádné zjednodušení. Výjimku zde tvoří psaní velkých písmen (viz výše).

¹²⁷ podrobněji viz dílčí srovnání s výzkumem ČSAV u některých otázk

Závěrem by tedy bylo možné konstatovat, že přestože má nynější pravopisná kodifikace nemálo rezerv, současná pravidla se již vžila a dnešní středoškolští studenti by je z vlastní iniciativy pozměnili jen minimálně.

5. ANOTACE

Autor: Pavla Hernandezová

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra bohemistiky

Název: Česká ortografická norma, její vývoj a perspektivy

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Počet znaků: 113 365

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 41

Klíčová slova: pravopis, kodifikace, *Pravidla českého pravopisu*, návrhy na úpravu pravopisu, dotazníkový průzkum, názory studentů

Předmětem této práce je současná ortografická norma češtiny, její vývoj a potenciální perspektivy do budoucna. Vzhledem k opakovaným diskusím o možnostech zjednodušení nynější normy českého pravopisu bylo hlavním cílem práce formou dotazníkového šetření mezi vybranými respondenty zjistit, zda by vůbec se změnou pravopisné normy souhlasili a kterých jevů by se případně měla týkat. Vyhodnocení výsledků provedeného šetření je obsahem praktické části práce. Teoretická část se zabývá problematikou kodifikace a otázkou pravopisných úprav obecně a obsahuje stručný přehled vývoje českého pravopisu a historie jeho kodifikačních příruček.

6. SEZNAM LITERATURY

- ADAM, R.: Máme psát čárku před *a tím*? *Český jazyk a literatura*, 2002/2003, roč. 53, č. 1, s. 34–36.
- ADAM, R.: „Bezkopcy úval známý svými hicy předlohou skici mistra Kopanici.“ Je *c* měkké, nebo obojetné? *Naše řeč*, 2003, roč. 86, č. 4, s. 169–180.
- ADAM, R.: Máte něco proti mámině sezení v tátovu křesle? *Naše řeč*, 2005, roč. 88, č. 2, s. 67–70.
- ADAM, R.: K otázce kodifikační pravomoci. *Naše řeč*, 2005, roč. 88, č. 4, s. 198–201.
- ADAM, R.: Znovu a šířeji o formě kodifikace. *Naše řeč*, 2006, roč. 89, č. 4, s. 198–203.
- ADAM, R.: Variantnost obyvatelských jmen a jazyková kultura. *Naše řeč*, 2008, roč. 91, č. 1, s. 21–25.
- ADAM, R.: Matná světla na periférii české interpunkce. *Bohemistika*, 2008, roč. 8, s. 339–353.
- ADAMEC, Č. a kol.: *Názory na úpravu českého pravopisu*. ČSAV, Praha 1968.
- ČÁP, J.: Befeleme *Y* se veze. *Lidové noviny / Orientace*, 7. března 2009, roč. 22, č. 56, s. 19–20.
- CVRČEK, V.: Za ještě tvrdší kodifikační diktát? *Naše řeč*, 2006, roč. 89, č. 1, s. 26–29.
- CVRČEK, V.: Spisovnost a její zdroje. *Slovo a slovesnost*, 2006, roč. 67, č. 1, s. 46–60.
- CVRČEK, V.: *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Nakladatelství Lidové noviny / Ústav Českého národního korpusu, Praha 2008.
- DANEŠ, F.: Postoje a hodnotící kritéria při kodifikaci. In KUCHAR, J. (ed.): *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Academia, Praha 1979, s. 79–91.
- DANEŠ, F. (ed.): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Academia, Praha 1997.
- HLAVSA, Z. – MARTINCOVÁ, O.: Nová pravidla českého pravopisu. *Český jazyk a literatura*, 1991/1992, roč. 42, č. 3–4, s. 49–54; Nová pravidla českého pravopisu (Dokončení). *ČJaL*, 1991/1992, roč. 42, č. 5–6, s. 116–120.
- JELÍNEK, M.: Má Naše řeč kodifikační pravomoc? *Naše řeč*, 2005, roč. 88, č. 4, s. 202–206.

- JELÍNEK, M.: O kodifikaci spisovné češtiny. *Naše řeč*, 2006, roč. 89, č. 1, s. 30–32.
- KREJČOVÁ, J.: *Postoje mladé generace k současné pravopisné normě* [online]. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2007. Dostupné z www: <http://is.muni.cz/th/145876/ff_b/>.
- KOROTKOVÁ, T.: *Současné postoje střední generace k české pravopisné normě* [online]. Bakalářská práce, FF MU, Brno 2007. Dostupné z www: <http://is.muni.cz/th/145958/ff_b/>.
- MARTINCOVÁ, O.: *O nových Pravidlech českého pravopisu*. Pražské centrum vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 1992.
- MINÁŘOVÁ, E. – ONRÁŠKOVÁ, K. (eds.): *Spisovnost a nespisovnost: zdroje, proměny a perspektivy*. Masarykova univerzita, Brno 2004.
- NEBESKÁ, I.: *Jazyk, norma, spisovnost*. Univerzita Karlova / Karolinum, Praha 1996.
- NIMSHAUSOVÁ, O.: *Současné postoje uživatelů k české pravopisné normě* [online]. Bakalářská práce, FF MU, Brno 2006. Dostupné z www: <http://is.muni.cz/th/74964/ff_b/>.
- RODOVÁ, V.: *Současné postoje učitelů středních škol k české pravopisné normě* [online]. Bakalářská práce, FF MU, Brno 2009. Dostupné z www: <http://is.muni.cz/th/186191/ff_b/bakalarkarodova.pdf>.
- SGALL, P. – HRONEK, J.: *Čeština bez příkras*. H&H, Jinočany 1992.
- SGALL, P. – PANEVOVÁ, J.: *Jak psát a nepsat česky: naše čeština a naše nešvary*. Karolinum, Praha 2004.
- SEDLÁČEK, M.: Devadesát let od vydání prvních pravidel českého pravopisu. *Český jazyk a literatura*, 1992/1993, roč. 43, č. 1–2, s. 1–8.
- SEDLÁČEK, M.: K vývoji českého pravopisu (Část 1.). *Naše řeč*, 1993, roč. 76, č. 2, s. 57–71; K vývoji českého pravopisu (Část 2.). *NR*, 1993, roč. 76, č. 3, s. 126–138.
- SMEJKALOVÁ, K.: Úskalí současné češtiny z hlediska klientů jazykové poradny. *Naše řeč*, roč. 88, 2005, s. 128–134.
- STICH, A.: Existuje u nás pocit ohrožení jazyka? *Naše řeč*, 1995, roč. 78, č. 2, s. 61–73.
- SVOBODOVÁ, D.: *Psaná a mluvená podoba současné češtiny*. Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, Ostrava 2009.

- SVOBODOVÁ, I.: Sto a několik dní Pravidel českého pravopisu v jazykové poradně. *Naše řeč*, 1994, roč. 77, č. 1, s. 51–56.
- SVOBODOVÁ, J.: Spisovná čeština jako fenomén dnešní doby. In *Čeština – jazyk slovanský 3* [online]. Pdf OU, Ostrava 2009. Dostupné z [www: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/svobodova-jana.pdf>](http://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/svobodova-jana.pdf).
- STARÝ, Z.: *Psací soustavy a český pravopis*. Karolinum, Praha 1992.
- ŠIMANDL, J.: Zmatek kolem nových Pravidel nepolevil. *MF Dnes / Názory*, 21. března 1994, roč. 5, č. 67, s. 6.
- ŠRÁMEK, R. (ed.): *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Masarykova univerzita, Brno 1996.
- ULIČNÝ, O.: Jaké úpravy pravopisu a kdy? (Na okraj Pravidel českého pravopisu 1993). *Čeština doma a ve světě*, 1993, roč. 1, č. 2, s. 64–70.
- Co přinášejí nová Pravidla českého pravopisu*. Ústav pro jazyk český ČSAV, Praha 1991.
- Pravidla českého pravopisu (školní vydání)*. Pansofia, Praha 1993.
- Akademická pravidla českého pravopisu*. Academia, Praha 2000.
- Encyklopedický slovník češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002.

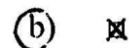
7. PŘÍLOHY

1. Dotazník
2. výsledky D1.xls¹²⁸

¹²⁸ soubor pouze na přiloženém CD

Postoje k českému pravopisu a jeho případným změnám (dotazník)

Příslušnou odpověď zakroužkujte nebo zaškrtněte křížkem:

1. Jakou známku jste měli na pololetním vysvědčení z Českého jazyka?

- a) výborný c) dobrý e) nedostatečný
b) chvalitebný d) dostatečný

2. Jak často píšete ve škole diktáty nebo pravopisná cvičení na známky?

- a) prakticky vůbec, pravopis už neprobíráme
b) občas ano, ale ne pravidelně
c) pravidelně aspoň jednou za týden

3. Jaké jevy jste nejvíce procvičovali, když jste pravopis probírali? (zakroužkujte max. 3 odpovědi)

- a) psaní i/y
b) psaní velkých písmen
c) psaní přejatých slov (optimismus/optimizmus, metan/methan, balon/balón apod.)
d) interpunkce (psaní čárek ve větách)
e) předpony s/z
f) psaní mě/mně
g) psaní ú/ů
h) psaní spřežek (například/na příklad, poprvé/po prvé apod.)
i) psaní složených přídavných jmen (chemicko-analytický/chemickoanalytický)
j) psaní n/nn (viník × vinný apod.) a jiných souhláskových skupin (lotyšští × lotyština apod.)
k) délka samohlásek ve slovech domácích (umyvadlo/umývadlo, čistící/čistící apod.)

4. Kterým jevům jste se naopak věnovali minimálně? (zakroužkujte max. 3 odpovědi)

- a) psaní i/y g) psaní ú/ů
b) psaní velkých písmen h) psaní spřežek
c) psaní přejatých slov i) psaní složených přídavných jmen
d) interpunkce j) psaní n/nn a jiných souhláskových skupin
e) předpony s/z k) délka samohlásek ve slovech domácích
f) psaní mě/mně

5. Seřad'te uvedené pravopisné jevy podle obtížnosti: 1 – nejobtížnější, 11 – nejsnazší.

- a) psaní i/y g) psaní ú/ů
b) psaní velkých písmen h) psaní spřežek
c) psaní přejatých slov i) psaní složených přídavných jmen
d) interpunkce j) psaní n/nn a jiných souhláskových skupin
e) předpony s/z k) délka samohlásek ve slovech domácích
f) psaní mě/mně

6. Jaké jsou podle Vás Vaše znalosti pravopisu?

- a) výborné d) dostatečné
b) velmi dobré e) nedostatečné
c) dobré

7. Nejste-li si jistí, jak se co píše, hledáte poučení v jazykových příručkách? Pokud ano, v jakých?

a) ano (*zaškrtněte všechny, které používáte*):

- Pravidla českého pravopisu
- Slovník spisovné češtiny
- Nový akademický slovník cizích slov
- tzv. Akademická mluvnice češtiny
- Příruční mluvnice češtiny
- jiné (*uved'te jaké*):.....

b) ne, jazykové příručky nepoužívám

8. Kdy naposledy byla provedena změna pravopisných pravidel?

a) 1990	d) 1998	g) 2005
b) 1993	e) 2000	h) 2008
c) 1996	f) 2003	i) nevím

9. Mezi veřejností se často diskutuje o obtížnosti českého pravopisu a o možnostech jeho zjednodušení. Radikální změna pravopisu by však přinesla i nejrůznější problémy. Souhlasili byste se změnou současného pravopisu? Pokud ano, blíže specifikujte s jakou.

a) ano, byl/a bych pro:

- radikální celkové zjednodušení
- zjednodušení jen obtížných pravidel
- návrat ke staršímu pravopisu
- nevím, o konkrétní povaze změn jsem neuvažoval/a

b) ne, jsem pro zachování současného stavu

c) nevím

10. Odůvodněte, prosím, svou odpověď na předchozí otázku:

Konkrétní návrhy možných pravopisných změn

11. Z historických důvodů se dlouhé ú zapisuje v češtině dvěma způsoby, buď s čárkou, nebo s kroužkem, přestože výslovnost je v obou případech stejná. Byli byste pro, nebo proti návrhu zrušit ů s kroužkem a psát všude ú s čárkou? Znamenalo by to např. psát *dúvod, domú, vůl, působivý, zústat* apod.

- a) jsem pro zrušení ů s kroužkem
- b) jsem pro zachování ů s kroužkem
- c) nevím

12. Slabiky *mě* a *mně* se také vyslovují stejně, ale jejich grafická podoba se liší. Byli byste pro, nebo proti odstranění tohoto rozdílu? Který z možných způsobů psaní byste považovali za vhodnější?

- a) vhodnější by bylo zavést jednotné psaní *mě*, např. *město*, *umět*, *zapoměl*, *rozumě*, *přijď ke mě* apod.
- b) vhodnější by bylo zavést jednotné psaní *mně*, např. *mněsto*, *umnět*, *zapomněl*, *rozumně*, *beze mně to nezvládnete* apod.
- c) jsem proti odstranění rozdílu
- d) nevím

13. Se kterým z návrhů na úpravu psaní *i/y* byste souhlasili?

- a) zcela odstranit písmeno *y* a psát tedy *chiba*, *kdibi*, *jazik*, *ženi přišli*; kvůli rozlišení měkkosti souhlásek by pak bylo třeba psát *dítě*, *ticho*, *ňic*, na rozdíl od *díně*, *tíden* apod.
- b) ponechat psaní *y* po tvrdých souhláskách, tedy ve slabikách *hy*, *chy*, *ky*, *ry*, *dy*, *ty*, *ny*, a v ostatních případech psát *i*, pak by nebylo třeba označovat měkkost souhlásky háčkem – psalo by se např. *kdybi*, *pódyum*, *fyzika*, *ženy přišli*, ale bylo by možné dále psát *dítě*, *ticho* apod.
- c) nahradit *y* měkkým *i* pouze ve vyjmenovaných slovech a slovech od nich odvozených (*kdybi*, *plitký*, *mislet*, *pícha* apod.) a ve všech ostatních případech ponechat současný stav (*cyklista*, *fyzika*, *pódium*, *ženy vzlykaly* apod.)
- d) nahradit *y* měkkým *i* jen v minulém přičestí (*ženy přišli*, *stromy kvetli* apod.)
- e) nahradit *y* měkkým *i* ve vyjmenovaných slovech a v minulém přičestí (*mislet*, *ženy přišli* apod.)
- f) odstranit rozdílnost v psaní *i/y* po *c* v koncovce u jmen vzoru „hrad“ (*tácy*, *kecy* apod.) a u jmen vzoru „předseda“, „žena“ a „město“ (bez *Nohavici*, *skici* apod.) a psát v těchto případech vždy tvrdé *y* podle vzoru (tedy také *Nohavicy*, *skicy*)
- g) odstranit rozdílnost v psaní *i/y* po *c* v koncovce u jmen vzoru „hrad“ (*tácy*, *kecy* apod.) a u jmen vzoru „předseda“, „žena“ a „město“ (bez *Nohavici*, *skici* apod.) a psát v těchto případech vždy měkké *i*, protože *c* je měkká souhláska (tedy také *táci*, *keci*)
- h) libovolná kombinace návrhů a) – g) (zapište příslušná písmena):
.....
- i) zachovat současný stav psaní *i/y*
- j) jiný návrh (napíšte jaký):
.....
.....
- k) nevím

14. Co byste doporučili pro psaní přejatých slov?

- a) užívat vždy jen počeštěnou podobu psaní podle výslovnosti slova v češtině, tedy psát např. *mechanismus, sféra, teorie, šou* (namísto *show*), *hárdivér* (místo *hardware*) apod.
- b) užívat důsledně jen původní (nepočeštěný) pravopis slova např. *interview, show, sphaera, theorie, philosophie, tennis* apod.
- c) u slov úzce odborných ponechat původní pravopis (*symbiosa, orthographie* apod.), kdežto běžná slova psát počeštěně (*gymnázium, filozofie, tenis* apod.)
- d) připouštět psaní obou podob ve všech případech, tedy např. *gymnázium* i *gymnasium*, *sféra* i *sphaera*, *hárdivér* i *hardware*, *angažmá* i *engagement* apod.
- e) nevím

15. U některých přejatých slov kolísá výslovnost délky samohlásek. Označení nebo neoznačení délky v písmu má vliv na ustálení výslovnosti. Který z uvedených způsobů by Vám vyhovoval nejvíce?

- a) délku v písmu neoznačovat, tedy psát např. jen *benzin, archiv, drogerie, balon* apod.
- b) délku v písmu vždy označovat, tedy psát *benzín, archív, drogérie, balón* apod.
- c) připustit obojí (*benzin* i *benzín, balon* i *balón* apod.)
- d) nevím

16. Ponechali byste možnost dvojího psaní u slov jako *odesílatel – odesílatel, umývadlo – umyvadlo, láhev – lahev* apod.?

- a) ano, ponechali
- b) ne, zavedl/a bych pouze variantu s dlouhou samohláskou (*odesílatel, umývadlo, láhev* apod.)
- c) ne, zavedl/a bych pouze variantu s krátkou samohláskou (*odesílatel, umyvadlo, lahev* apod.)
- d) ne, u slov odvozených bych sjednotil/a označení délky se slovem základovým (jen *odesílatel, umývadlo* apod.), jinak bych ponechal/a dvojí možnost psaní
- e) nevím

17. Byli byste pro zjednodušení pravidel psaní velkých písmen? Pro kterou z následujících možností byste hlasovali?

- a) vzít si příklad z anglosaské praxe a psát ve vlastních jménech a jiných názvech všechna slova kromě předložek s velkým písmenem
- b) zachovat současný stav
- c) nevím

18. S jakým návrhem na úpravu psaní čárek ve větě byste souhlasili?

- a) zrušit psaní čárky před spojkami *a, i, ani, nebo, či* užitých ve významu jiném než slučovacím (Minuty mijely a on stále nepřicházel. – Pospěš si nebo přijdeš pozdě.)
- b) úprava psaní čárky u oslovení (*blíže specifikujte*):
 - oslovení čárkami vůbec neoddělovat (Mládeži uvolněte místo. – Musím ti kamaráde něco říct.)
 - psát čárku pouze za oslovením (Mládeži, uvolněte místo. – Musím ti kamaráde, něco říct.)
 - psát čárku jen před oslovením (Mládeži uvolněte místo. – Musím ti, kamaráde něco říct.)
- c) zrušit psaní čárky před spojkami *a, i, ani, nebo, či* užitých ve významu jiném než slučovacím a také upravit psaní čárky u oslovení (*blíže specifikujte*):
 - oslovení čárkami vůbec neoddělovat
 - psát čárku pouze za oslovením
 - psát čárku jen před oslovením
- d) zachovat současný stav (Minuty mijely, a on stále nepřicházel. – Musím ti, kamaráde, něco říct.)
- e) jiný návrh:
.....
.....
- f) nevím

19. S jakou úpravou psaní předpon s/z byste souhlasili (změny by se netýkaly slov, u nichž předpona s/z rozlišuje jejich význam)?

- a) psát všude *s*, tedy např. *sbalit, shodit, skřivit, sděsit se, semřít, snervóznět, skoušet, spívat* apod.
- b) psát všude *z*, tedy např. *zbalit, zpoutat, zestavit, zhodit, znést, zkřivit, zemřít, zkončit, ztýskat si* apod.
- c) přizpůsobit pravopis výslovnosti, psát tedy např. *zbalit, spoutat, sestavit, skřivit, zděsit se, zemřít, znervóznět, skoušet, skončit* apod.
- d) zachovat současný stav (*sbalit, shodit, skončit, zkřivit, zkoušet*)
- e) nevím

20. Kterému návrhu ohledně psaní přechek byste dali přednost (vynecháme-li z našich úvah ty spřežky, u nichž stále platí významová různost psaní dohromady a zvlášť, jako např. dokonce × do konce)?

- a) psát vždy vše dohromady (*bezpochyby, například, narozdíl, nashledanou, zpočátku, vpodstatě, doprava, poslepu, poanglicku, kolemjdoucí, bůhvíco, takzvaný* apod.)
- b) psát vždy vše zvlášť (*bez pochyby, na příklad, na rozdíl, z počátku, na shledanou, v podstatě, do prava, po slepu, po anglicku, kolem jdoucí, bůh ví co, tak zvaný* apod.)
- c) ponechat u všech obojí možnost psaní (*na rozdíl i narozdíl, po anglicku i poanglicku* apod.)
- d) zachovat současný stav (jen na rozdíl, na shledanou, v podstatě, doprava, po anglicku; ostatní zde uvedené možno psát obojím způsobem)
- e) nevím

21. Zachovali byste rozdíl v psaní přídavných jmen *chemicko-analytický* a *chemickoanalytický*? Víte, jaký mají význam?

- a) ne, rozlišování je zbytečné, protože obojí má stejný význam (*zaškrtněte jaký*):
- obojí znamená „chemický a analytický“
 - obojí je složené přídavné jméno ke slovnímu spojení „chemická analýza“
- b) ano, zachovali, protože dvojitý způsob psaní rozlišuje dva různé významy (*zaškrtněte jaké*):
- chemicko-analytický – k chemická analýza; chemickoanalytický = chemický a analytický
 - chemicko-analytický = chemický a analytický; chemickoanalytický – k chemická analýza
- c) nevím

22. Byli byste pro, nebo proti návrhu zjednodušit psaní *n/nn*? Pro který návrh byste byli?

- a) zrušit zdvojené *nn* a psát všude pouhé *n*, např. *kamený, viný, dení, (rovno)cený, jednostraný* apod.
- b) zavést jednotné psaní zdvojeného *nn* a zrušit tak výjimky jako *raný, dceřiný* apod. (psát tedy *ranný, dceřinný* apod.), avšak ponechat odlišnosti v psaní příbuzných slov jako *víno, viník × vinný* apod.
- c) zavést jednotné psaní zdvojeného *nn* a zrušit tak výjimky jako *raný, dceřiný* apod., a rovněž sjednotit odlišnosti v psaní příbuzných slov, psát tedy *vinno, vinník, vinný* apod.
- d) zachovat současný stav (*kamenný, ranní, raný, dceřiný, víno, vinný*)
- e) nevím

23. Jaké je Vaše stanovisko? Se změnou současných pravopisných pravidel bych:

- a) rozhodně souhlasil/a
- b) spíše souhlasil/a
- c) nevím
- d) spíše nesouhlasil/a
- e) rozhodně nesouhlasil/a

Děkuji za spolupráci.
Pavla Hernandezová